

---

hrvatskog jezika ukazati da ne može, i u krajnjoj liniji ne treba zvučati kao da, manje-više, čita pripremljen tekst.

Ovaj pojmovnik je osim jezikom na kojem je napisan i primjerima kojima su pojmovi oprimjereni prilagođen našem čitatelju i spomenom znanstvenih pravaca, škola, teorija i metoda koje su utemeljili hrvatski znanstvenici, a da se uvijek ne spominju jednako značajni inozemni istovrsni pravci, škole itd. sve s ciljem da čitatelj makar nasluti bogatu tradiciju izučavanja i istraživanja govora u Hrvatskoj.

Za bilježenje dijelova razgovora korištenih za oprimjerivanje pojmova upotrijebljen je GAT 2 - transkripcijski sustav za analizu razgovora, dok su spektrogrami i dijagrami kretanja osnovne frekvencije u riječima ili izričajima izrađeni u softverskom paketu za analizu i sintezu govornog signala "Praat". Govorni podaci koji su koristili za oprimjerivanje pojmova dobiveni su uglavnom iz kontakt-emisija Hrvatskog radija "U mreži prvog", "Da se mene pita" i "Grad i Vi, dragi Vi".

Bitno je napomenuti i da ovaj pojmovnik ne teži potpunosti u smislu iscrpljivanja svih pojmova govornih procesa, pogotovo onih neurofonetske domene, patologije govora ili forenzične fonetike, svih vrsta glasnika itd., nego je težnja usmjerena njegovoj elementarnosti. Opsežna fonetska znanstvena literatura na hrvatskom jeziku čitatelju, na svu sreću, nudi mogućnost nadograđivanja znanja o svakom ovdje definiranom pojmu koji se tiče monološke govorne upotrebe jezika. Stoga bi ovaj pojmovnik najviše trebao poslužiti početnicima u izučavanju govora i razgovora na određenom jeziku, u određenoj mjeri i izučavateljima i istraživačima sa područja koja se govorom i razgovorom bave posredno izučavajući i istražujući određene društvene pojave, fiziološke procese ljudskog organizma ili tehnologije primijenjene na čovjeku, ali i ljudima koji nisu ništa od navedenog i koji žele proširiti svoja znanja o dvama temeljnim ljudskim aktivnostima - govoru i razgovoru.

Akustička fonetika (engl. 'acoustic phonetics') instrumentalno istražuje prirodu materijaliziranog proizvoda govora - govornog signala. Nastanak ove temeljne grane fonetike pretpostavljao je izum uređaja za analizu govornog signala,

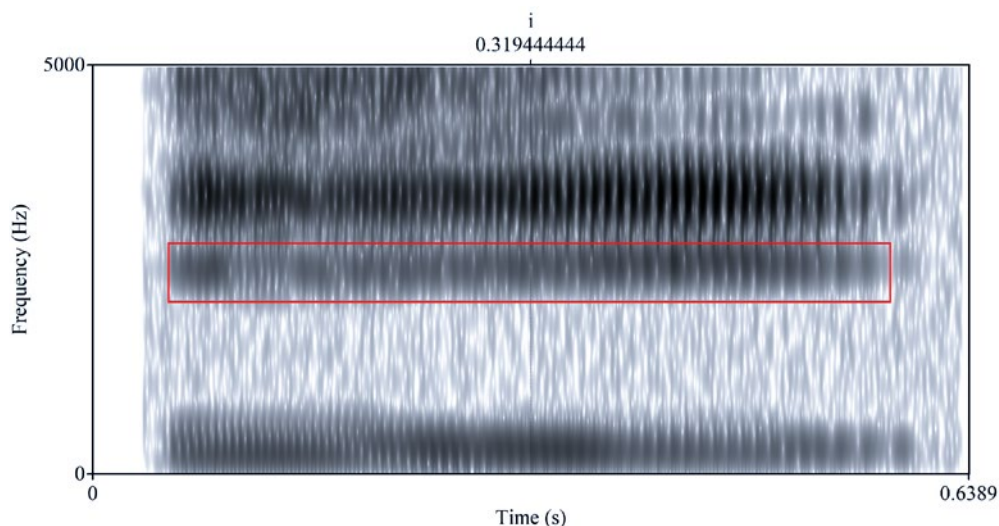
prvenstveno sonografa sredinom prošlog stoljeća.

Akustički korelat (artikulacijskog obilježja) (engl. 'acoustic correlate') je instrumentalno mjerljiva zvučna pojava

koja je posljedica određenog artikulacijskog obilježja. Akustički korelat pomaknutosti jezika prema naprijed kod otvornika je visoka vrijednost njihovog drugog formanta (F2) (vidi sl. 1.).

Apokoinu konstrukcija (engl. ‘**apokoinu construction**’) podrazumijeva izricanje dviju rečenica sa jednom zajedničkom rečeničnom konstituentom koja stoji na samom kraju prve odnosno na samom početku druge rečenice

bivajući istovremeno dijelom obje rečenica. Sljedeći transkript dijela razgovora o problemu zlorabe opijata među adolescentima u redcima 05 i 06 sadrži sintagmu *kak’ ti nekakvo hrana* koja predstavlja imensku riječ imenskog predikata rečenice započete u retku 05, kao i priložnu oznaku načina druge rečenice koja se nastavlja u retku 07 zbog čega *hrana* ne uspijeva biti ostvarena i u akuzativu što zahtijeva glagol *tretirati*.

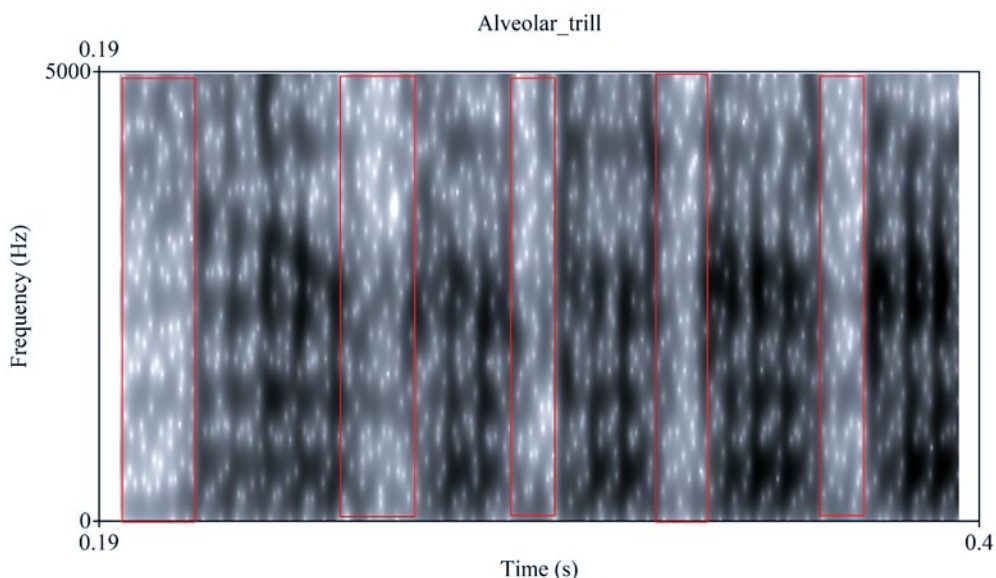
Sl. 1. Spektrogram glasnika [i:] sa označenim drugim formantom

Transkript 1: *Pivo kao hrana*

02 °h a na ↑`SVE strane rekla↑`mIramo <<creaky>`pIvo;>
 03 [°h] <<f>sa ↑`PIvom> mladi počinju `PI;<<creaky>ti>
 04 vo: [h°]
 05 po: (.) ↑to je `kAk ti `NEkak-<<creaky>vo> m? (.)
 06 `HRAna-
 07 (-) tre`tIramo i n? ne znam ↑`ŠTO?

Akustički mig (engl. ‘acoustic cue’) je spoj čujnog podražaja i postojeće slušne predodžbe zvučnog oblika koju podražaj pobuđuje. Govorni oblici su sa svojim čujnim karakteristikama slušanjem otisnuti u Wernickeovo središte u lijevoj moždanoj hemisferi. Akustički mig za fonem /j/ u hrvatskom je primjerice klizna promjena vrijednosti prvog formanta prema nižim vrijednostima, a drugog i trećeg prema višim od rubova prema sredini trajanja glasnika, za vokalske foneme migovi su u području prvog, drugog i donekle trećeg formanta, a za fonem /r/ jedan od više prekida vokalske osnovice ([ə]) doticanjem nadzubnog grebena vrhom jezika (vidi sl. 2.).

Borba za riječ (engl. ‘fight for the floor’) nastaje kada unutar istog razgovora više osoba ima potrebu istovremeno govoriti i traje sve dok jedan od njih ne odustane. Za riječ se u pravilu izбори ona osoba koja u trenucima preklapanja govori glasnije i sporije pri tome duljeći samoglasnike odnosno ponavljajući određenu riječ. Sljedeći transkript dijela razgovora o uvjetima za dobivanje jednokratne pomoći umirovljenicima opimjeruje istovremeno izricanje pozivateljčine potvrde pripadnosti skupini umirovljenika sa niskim mirovinama i navođenja dodatnog kriterija za dobivanje pomoći gosta radijske emisije. Gost emisije se uspijeva izboriti za riječ u retku 15 glasnijim govorom i ponavljanjem riječi naravno unutar izričaja koji nije prekidao.

Sl. 2. Spektrogram izdvojeno izgovorenog vrhjezičnog nadzubnog titrajnika [r:] sa pet prekida vokalske osnovice [ə] koji su istaknuti crvenim pravokutnim okvirom od kojih je jedan dovoljan kao akustički mig za prepoznavanje fonema /r/

Transkript 2: *Poklon bon*

- 11 go: dakle naša_e ideja ´Bila,=
12 =a to radimo već dugi niz ´GODina?
13 °h da umirovlje´nIcima onima najugro`ŽEnijima osiguramo taj
poklon ´bOn upravo u te pred<<creaky>blag[danske dAne>]
14 po: <<cresc>[e `dObro] ja
spa[dam u tu
[_grUpu sa mi`ROvinom]>
15 go: <<f>[međutim
[ee naravno:] naravno da ^pOstoje određeni °h određeni
kri^TEriji;
16 i kri^tEriji su između ostalih `tAkvi da ne možeteh imati
nekretninu osim onu u kojoj ↓`ŽIvite-

Alofon (engl. ‘allophone’) je glasnik koji se pojavljuje samo u određenom glasovnom okruženju budući da mu se s ciljem pojednostavljenja izgovora govorne riječi prilagođava makar u jednom opazajnom obilježju ili jer na njega djeluju produženi odnosno rano započeti izgovorni pokreti okolnih glasnika. Alofonom se smatra svako glasničko ostvarenje određenog fonema koje se od njega razlikuje barem jednim opazajnim obilježjem. Primjer jednog takvog glasnika je mekonepčani nosni zatvornik [ŋ] u hrvatskom jeziku (npr. u [bitanĝa]) čije je mjesto tvorbe uvjetovano velarnim zatvornim zatvornikom [k] ili [g] koji mu neposredno slijedi.

Brzo nadovezivanje (engl. ‘rush through’) podrazumijeva izricanje intonacijske jedinice neposredno nakon izricanja prethodne, a da se ne pravi stanka između njih, bilo nečujna, bilo čujni udisaj, bilo signal popunjavanja stanke [ə:] (odnosno [ə:m] u razgovorima na određenim jezicima) uz brzo izgovaranje slogova anakruze nadovezane intonacijske jedinice. Brzo nadovezivanje u razgovorima predstavlja strategiju zadržavanja uloge govornika (engl. ‘turn-holding’). U sljedećem transkriptu dijela razgovora o najavljenim poskupljenjima voditeljica radijske emisije između ostalog i brzim nadovezivanjem uspijeva zadržati riječ nakon izrečenog upitnog zahtjeva za izricanjem savjeta u retku 03 sve do trenutka u kojem do kraja izriče podsjećanje gosta emisije na moguće dosadašnje slučajeve osiromašenih nezaposlenih građana sa kojima je upoznat i koji bi mu mogli pomoći u davanju savjeta pozivateljici.

Transkript 3: *Savjet oko instance*

03 vo: =gos[^]pOđine ↑sever_e ↑vi `mOžete [^]pOmoći evo;=
04 =s? ja sam [^]sIgurna da [^]vAma se °h [^]DOSTa javlja građana
koji imaju probleme kao naša sluša[^]tEljica;=
05 =↑[^]kAko ih posavjetovati [^]KOme da <<creaky>se obrate;>
06 go: na ↑[^]žAlosth° he nema `ŠIrokoga prostora.

Artikulacija (engl. ‘articulation’) je modificiranje glasa u vokalnom traktu promjenom njegove boje uslijed promjene položaja donje vilice, jezika, usana, mekog nepca ili ždrijela u odnosu na neutralni položaj te sužavanjem odnosno zatvaranjem prolaza glasu što stvara šumove i tišine. Ovakve promjene u vokalnom traktu događaju se u prosjeku svakih 0,07 sekundi koliko je prosječno trajanje glasnika.

Artikulacijska fonetika (engl. ‘articulatory phonetics’) proučava fiziologiju govora, tj. osvjetljava procese u izvršnim govornim organima koji su usko vezani uz proizvodnju govora. Izvršni govorni organi su dišni organi: izvanjski i unutarnji međurebreni mišići, dijafragma, trbušni mišići, organ za glasanje je grkljan, pomični izgovorni organi ili pomični artikulatori su usne, donja vilica, jezik, meko nepce, ždrijelo i grkljan, a nepomični su tvrdo nepce i zubi.

Diskursna oznaka (engl. ‘discourse marker’) je riječ koja je u govoru u službi najavljiivanja govornih činova i koja sa istozvučnim glagolom odnosno veznikom velikim dijelom ne dijeli leksičko i/ili gramatičko značenje. U hrvatskom jeziku diskursne oznake su: *gledaj/gledajte, daj/dajte, mislim, znači, nego, znam znam* itd. U transkriptu *Sastanci s predsjednikom* diskursna oznaka *znači* najavljuje zaključno nabranje premisa na osnovi kojih pozivatelj u nastavku iznosi svoj zaključak (redak 14) koji implicira tvrdnju o umiješanosti predsjednika u nezakonite radnje. *Znači* se u ovom slučaju ne pojavljuje uz subjekat unutar iste konstrukcije što je slučaj sa glagolom *značiti* koji uostalom za razliku od istozvučne diskursne oznake ima značenje: posjedovanja značenja (npr. *Maliciozan znači zlonamjeran.*), najave ili prepoznavanja čega (npr. *Kašnjenje znači nedostatak poštovanja.*) ili posjedovanja važnosti (npr. *Puno nam znači podrška navijača.*).

Transkript 4: *Sastanci s predsjednikom*

05 po: (0.23)hm_mogu li `jA [^]KAzati,
06 vo: `REci<<creaky>te>.
07 po: (0.76)o`VAko;
08 ↑`ZNAći hm;

09 (0.2) ↑PREsednik `dRžave;
 10 ↑SAStaje se-
 11 sa ↑ŽUpanicom `sIska;
 12 ↑SAStaje se sa grado`nE `nAčelnikom `kOprivnice;
 13 ↑SAStaje sa grado`nAčelnikom <<all>`rIje<<creaky>ke>>;
 14 °hh ↑sve `ljUdi koji su se bavili lo`POVlu<<creaky>kom>.

Aspiracija (engl. ‘aspiration’) je čujna odlika zatvornika sa potpunim zatvaranjem prolaza zračnoj struji pri njihovom nastajanju koje za razliku od neaspiriranih, a u svim ostalim razlikovnim obilježjima njima jednakih glasnika, otvara razmjerno jača pokretačka zračna struja koja stvara razmjerno jače šumove u fazi otvaranja prolaza. Međunarodnom fonetskom abecedom aspiracija se bilježi s desne strane osnovnog znaka malim dodatnim slovom h u gornjem kutu - [h].

Auditivna fonetika (engl. ‘auditory phonetics’) je usredotočena na fiziologiju slušanja govora i obradbe govornih obavijesti. Nakon spoznaje da su ljudi u stanju prepoznavati govorne forme samo na osnovi određenih dijelova građivnih elemenata tih formi, pozornost je usmjerena prema istraživanju selekcije tih dijelova u percepciji govora.

Dugoročno upravljanje razgovorom i dodjelom riječi (engl. ‘overall organization’) podrazumijeva suspenziju mehanizma kojim se lokalno upravlja smjenjivanjem govornika budući da ostvarivanje određenih govornih radnji podrazumijeva da govornik razmjerno dugo ima riječ. Primjer takve govorne radnje bio bi pričanje vica, doživljaja, prepričavanje radnje književnog djela, filma, serije ili sl. Suspenzija mogućnosti dobivanja riječi bi u slučaju pričanja vica trajala sve do izricanja poante vica, kod dvije eksplicitno najavljene zamjerke do trenutka kada je druga zamjerka u potpunosti izrečena itd. U sljedećem transkriptu razgovora između pozivateljice i voditeljice radijske kontakt-emisije pozivateljica najavom postavljanja dva pitanja koje joj voditeljica odmah u nastavku odobri, dobiva riječ do trenutka u kojem je i drugo pitanje i eventualni popratni verbalni potezi u potpunosti izrečeni. Na taj se način lokalno upravljanje smjenjivanjem govornika suspendira, pa u trenucima koji bi inače bili relevantni za smjenu govornika (sami krajevi redaka 11 i 14) ne dolazi do smjene, nego upravo do voditeljičinog podržavanja nastavka signalom *mhm*.

Transkript 5: *Dva pitanja*

- 01 vo: dobar ^dAn dobro ´DOŠli,
02 po: 0.46) dobar ~DAN,
03 vo: ´SLUšamo?
**04 po: ja imam dva ´Pitanja?=
05 vo: =~REcite?=
06 po: =jedno se tiče škole pe´Ćine,=
07 =`znAte da su tamo bili ´RADovi?
08 vo: <<all, p>~MHM?>
09 po: (.) e pa o↑`bEćano nam je da će se sve vratiti u prvobitno
stAnje to nije ´Tako? °hhh
10 konkretno me za`nI<<creaky>ma> iscrtano je mjesto za osobe
sa invaliditetom to`lIko `DAleko od stepenica da gubi smisao;=
11 =^MOže li se to (0.69) preselit kako je `bIlo.
12 [to je prvoh]
13 vo: [mhm] ~MHM ´dObro?
14 po: a drugo pitanje raz^mIšlja li se uopće o ozvu`ČEnju eee
autobusa kao prilagodbe za osobe sa invalidi<<creaky>tetom>-
15 (--) [xx]
16 vo: [mhm]
17 po: `NAjava stanice i to što je nekakav stan`dArd u svim `Europskim
gradovi<<creaky>ma>=
18 vo: =aha ozvu`ČEnje razumjeli smo oke-
19 hvala na ↑`Pitanjim na ↑`pItanjima idemo s ovim prvim dakle °hh**

Audiovizualna-globalnostrukturalna metoda (učenja stranih jezika) (engl. ‘the audio-visual global and structural method’) je metoda učenja stranih jezika koja inzistira na znanstvenoj utemeljenosti postupaka pri poučavanju stranom jeziku i koja poštuje načelo strukturiranosti jezika, ljudskog mozga i postupka integracije jezika u mozgu, te odliku cjelovitosti ljudskog izraza i odlike afektivnosti i operativnosti svakog izričaja u govornoj upotrebi jezika pri čemu se planski koristi audiovizualnim sredstvima. Utemeljili su je francuski jezikoslovac Paul Rivenc i hrvatski fonetičar Petar Guberina.

Dvojna sekvencija (engl. ‘adjancy pair’) sastoji se od inicijalnog izričaja/izričajā jedne osobe, koji stvaraju jako očekivanje responzivnog izričaja, i od samog responzivnog izričaja/izričajā koje ostvaruje osoba kojoj je inicijalni izričaj upućen. Primjeri dvojnog slijeda su npr. pozdrav - odzdrav, pitanje - odgovor, ponuda - prihvata/odbijanje, predbacivanje - odbacivanje. Sljedeći isječak iz transkripta razgovora između pisca u radijskom studiju i pozivateljice o mogućnostima poklanjanja piščeve knjige pozivateljici opimjeruje slijed ponude i prihvata ponude:

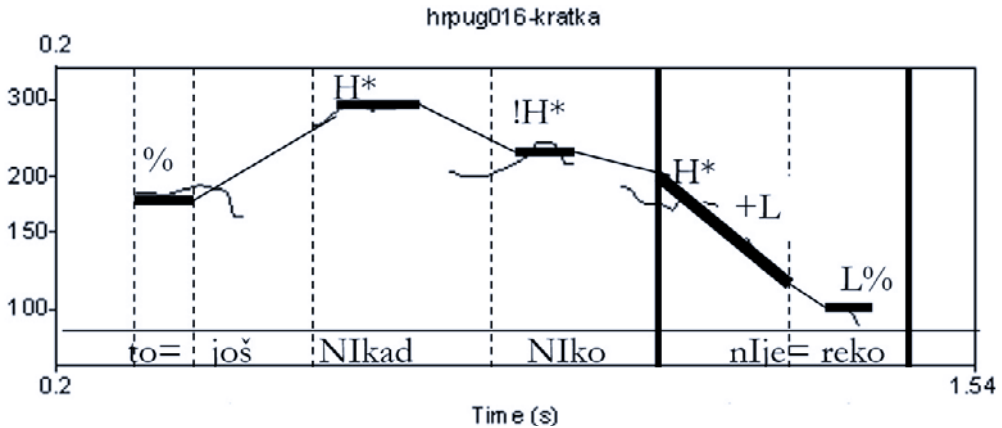
Transkript 6: broj mobitela u režiji

- 11 pi: =nismo ^zAista pla^Nirali=
12 =al_ ^MOžemo se oko `tOga oko toga dogo`vOrit.
13 <<len>>da ^vI u ^rEžiji °hhh ee ^Ostavite ee: ^s:vOj broj
^MObitela?>
14 pa ču vas ↑`jA nakon e^mIsije ^NAzvat;=
15 =pa ćemo se dogo`VOrit.
16 ^MOže ta(ko).
17 po: mo ^MOže;

Autosegmentna-metrička fonologija (AM-fonologija; engl. ‘Autosegmental and metrical phonology’) je fonološka teorija sa fokusom na intonaciji čije određene dijelove, naime ciljne točke tonova, čijim povezivanjem nastaju naglasci i intonacijske konture, jedino smatra komunikacijski relevantnim. Tonove predstavljaju apstraktnim oznakama za visoko (H - high) i nisko (L - low). Ovaj model predstavlja jedan od nelinearnih modela unutar fonologije intonacije koji tonove prikazuje na zasebnoj tonskoj razini koja je neovisna o razini sa linearnim nizom fonema i koji tonove združuje sa određenim slogovima: 1. naglasivim slogovima glasovno istaknutih riječi 2. slogovima koji neposredno prethode odnosno slijede naglasivom slogu glasovno istaknute riječi 3. prvim i posljednjim slogom intonacijske jedinice 4. a nekad i naglasivim slogovima glasovno neistaknutih riječi, pa na taj način ostvaruju 1. naglaske (oznaka * uz H odnosno L), 2. popratne tonove naglasaka (oznaka +) 3. granične tonove (oznaka %) i eventualno 4. frazne tonove (oznaka -) (vidi sl. 3.).

Etnografija komunikacije (engl. ‘Ethnography of communication’) je antropološka znanstvena paradigma prema kojoj su kulturološke specifičnosti jezika i njegove govorne upotrebe, koju posmatraju kao sekvenciju razgovornih poteza u stvarnom vremenu i prostoru i u kojoj bitnu ulogu igraju i izvanjezični signali, znakovite. Utemeljitelji etnografije komunikacije su američki antropolozi Dell Hymes i John Gumperz.

Etnometodologija (engl. ‘Ethnomethodology’) je sociološki pravac koji je nastao kao protuteža tadašnjim tendencijama unutar socioloških istraživanja da kvantitativno istražuju društvene pojave koje ne pripadaju ljudskoj svakodnevnici. U središtu njihove pozornosti upravo su svakodnevni postupci sudionika u društvenoj interakciji koje istražuju empirijski, kvalitativno i na osnovi snimaka autentičnih interakcija koje bilježe pri čemu nastaju transkripti. Začetnik etnometodologije je američki sociolog Harold Garfinkel. Etnometodologija je imala presudan utjecaj na nastanak sociološke analize razgovora.

Sl. 3. Prikaz komunikacijski relevantnog dijela intonacijske konture prema autosegmentnoj-metričkoj fonologiji, naštalog spajanjem ciljnih točaka tonova unutar dijagrama sa krivuljom osnovne frekvencije izričaja *To još nikad ni'ko nije rek'o.*

Blještav glas (engl. 'voice with bright timbre') je glas koji odlikuje pojačan pojas frekvencijskog spektra govornog signala između 2500 i 5000 Hz za koji je potreban opušten gkljan koji je moguće dovesti u to stanje povećanom slušnom usredotočenošću na vlastiti glas. Uz punoću predstavlja spektralnu osobinu zaštitnog glasa koji, ponajviše govornim profesionalcima (nastavnicima, tumačima, spikerima, odgojiteljima, glasnogovornicima i sl.), omogućava glasno i dugotrajno govorenje bez zamora što dugoročno prevenira patološka stanja govornog aparata.

Firthovsko jezikoslovlje (engl. 'Firthian linguistics') je pravac koji je nastao primjenom originalnih ideja engleskog jezikoslovca Johna Ruperta Firtha na područjima fonologije i semantike u radovima istraživača koji su ga okruživali. Određuje ga davanje važnosti sintagmatskim vezama među fonološkim jedinicama i sintagmatskim vezama među riječima koje se u upotrebi često pojavljuju jedna uz drugu (kolokacija) i koje jedna drugoj bitno određuju značenje. Firthovsko jezikoslovlje se može manje-više koristiti kao istoznačnica naziva Londonska škola gramatike budući da je J. R. Firth bio njen utemeljitelj i najvažniji predstavnik.

Bočno propusni glasnik (lateral; engl. 'lateral') je glasnik pri kojem uz zatvaranje prolaza glasu po sredini usne šupljine dodirivanjem nepca vrhom ili središnjim dijelom jezika govornik omogućava glasu da prolazi uz bočne rubove jezika. Bočno

---

propusni glasnici u hrvatskom su nadzubni, u određenoj mjeri velarizirani [l] (<l>) i nepčani [ʎ] (<lʝ>).

Govor krojen prema recipijentu (engl. ‘recipient design’) je pojam iz sociološke analize razgovora i označava prilagođenost govora recipijentu, bilo izborom riječi, teme ili varijeteta jezika, organizacijom govornog

prinosa itd. U sljedećem transkriptu dijela razgovora između voditelja emisije sa prvašićima u jednoj školi voditelj bira temu ispadanja mliječnih zuba i rasta trajnih da bi ih potakao na razgovor. On strukturira razgovor u obliku niza pitanje-odgovor sekvencija postavljajući pitanja djetetu s kojim razgovara na koja dijelom sam daje odgovor. Same intonacijske jedinice su svojom dužinom, a leksik svojom složenošću prilagođen intelektualnim mogućnostima prvašića. Uz sve navedene prilagodbe voditelj se u ovom razgovoru osjeća slobodno da pravi relativno duge stanke unutar intonacijskih jedinica i da prekida sugovornika govoreći s njim u glas.

Transkript 7: *Problemi sa zubima*

- 18 vo: ʔKAK stojiš sa ^zUbima da ^vIdim;
- 19 dj1: [ee]
- 20 vo: [eʔ]
- 21 e malo ^pAdađu a drugi `rAs<<creaky>tu>;
- 22 dj1: dahh°
- 23 vo: <<p>↑pa ↓`DOBro tu je>;
- 24 pod? ^jA ti kad pogleam ^DJEcu pa vidim da imaju problema sa
^zUbima;=
- 25 =onda znam da su prvi (0.5) prvi <<creaky>razred> ne
- 26 (0.47)a ^VI ste gospodine;
- 27 dj2: ija [sam]
- 28 vo: [da vidim va]še ´ZUbe,

Boja glasa (timbar; engl. ‘timbre’) je odlika glasa koja se na razini glasnika mijenja kako se izmjenjuju pojačana područja frekvencijskog spektra govornog signala koja se pojačavaju u nadgrkljanskim rezonancijskim šupljinama čiji se oblici, a samim time i frekvencijski pojasi koje pojačavaju, mijenjaju kako se mijenja položaj jezika, usana i mekog nepca. Boja glasa koja je relativno konstantna u govoru pojedinca na nadglasničkoj razini ovisi o jedinstvenim dimenzijama njegovih glasnica, nadgrkljanskih rezonancijskih šupljina te o eventualnim urođenim anomalijama ili patološkim promjenama u ovome području.

Govorni prinos (engl. ‘turn’) je dio razgovora koji jedan sudionik u razgovoru izgovori unutar jednog slijeda neprekinutog govorom drugih sudionika u razgovoru. Govorni prinos međutim može činiti i jedna riječ (npr. u slučaju odgovora da kojemu se ništa ne nadodaje). Omeđen je govornim prinosima drugih sudionika u razgovoru i odlikuje ga završni glasovni obrazac u njegovom završnom dijelu koji melodijski završava niže od završnog glasovnog obrasca nezavršnog izričaja u govornom prinosu. U sljedećem transkriptu dijela razgovora o izostanku korekcije cijene novina nakon sniženja poreza na dodanu vrijednost gost ne okončava svoj govorni prinos sve dok nije osudio postupak koji je bio dužan komentirati, dok u nastavku nije obrazložio iznesenu osudu, potkrijepio je prisjetivši se detalja i dok naposljetku nije odbacio predbacivanje krivnje te ostvario završni glasovni obrazac u završnom dijelu govornog prinosa sa nisko silaznom intonacijom i škripavim glasom u zadnjoj fonetskoj riječi govornog prinosa.

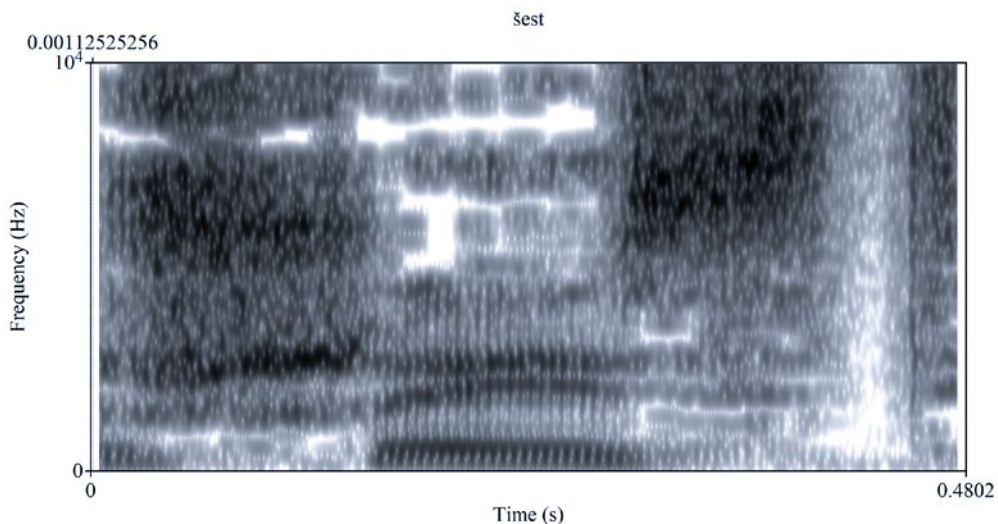
Transkript 8: *Smanjenje PDV-a*

02 vo: °h no ^dObro ^kAko ko`MENTirate ovo;=
 03 =^vlAda `SMAnji pedeve a `cijEne ostanu is<<creaky>te;>
 04 go: (-) pa ↑`tO je zaista `NEodgovorno;=
 05 =jer je: jer je i ^nAjava ^vlAde ^BIla;=
 06 =da ^Upravo smanjenjem pede^VEa će se pogo^dOvati onim
 naj: ee ugro`žEnim ^SLOjevima;=
 07 =sjećam se °h ↑`tOčno da je go^VOreno;=
 08 =da će sad umirovlje`nIci kupovati ^vIše ^NOvina;

09   °h zato što će se pojef↑`tIniti: temeljem smanjenja pede`VEa;=
 10   =^Ostalo_e ↑sve ^ISto i komen`tAra daljnjih više nije `bilo;=
 11   =tako da °hh ^Evo;
 12   o[ni koji   ] su dogo^VARali to bi trebali odgovoriti na
           to `pI<<creaky>tanje>.
 13   vo: [((čisti grlo))]
 14   °h `DObro,=

Diskretni govorni zvuk (glasnik, glas; engl. ‘sound’) je najmanji izgovorljiv govorni članak, gradivna jedinica jezičnih elemenata; opazajno je jednak inačicama istog diskretnog govornog zvuka, a drukčiji od drugih diskretnih govornih zvukova unutar inventara diskretnih govornih zvukova određenog jezika (za prikaz glasničkog slijeda [je:st] u spektrogramu vidi sl. 4.).

Interpretacijska sociolingvistika (engl. ‘interpretive sociolinguistics’) je pravac u sociolingvistici proizašao prvenstveno iz antropološke etnografije komunikacije koji razmatra isključivo zvučne odnosno video -zapise autentične govorne interakcije bilježeći sve čujno odnosno čujno i vidno u transkripte te kvalitativno rekonstruirajući postupak uzajamne interpretacije poteza sudionika u razgovoru.

Sl. 4. Spektrogram riječi *šest* hrvatskog jezika u autentičnoj govornoj upotrebi

Dugotrajni prosječni spektar (engl. ‘long-term average spectrum’ - LTAS) je podatak o ukupnoj frekvencijskoj zastupljenosti u govornom signalu određenog trajanja jednog govornika (vidi sl. 5. i 6.). Na vodoravnoj osi pokazuje frekvencijsku zastupljenost, a na uspravnoj intenzitet zvuka zastupljenih frekvencija. Koristi se za usporedbu boje glasa pojedinih govornika, primjerice kao jedna od metoda fonetskog forenzičnog prepoznavanja govornika.

Ispravak (engl. ‘repair’) je čest sastavni dio govora jer za razliku od pisane upotrebe jezika ispravljeni dio govora koji prethodi ispravku ne može biti učinjen nečujnim kao što ispravljeni dio teksta biva izbrisan. Postoje ispravke koje sugovornik inicira, a govornik izvrši te ispravke koje govornik sam inicira i sam izvrši kao što je slučaj u sljedećem transkriptu:

Transkript 9: *SDP i HDZ*

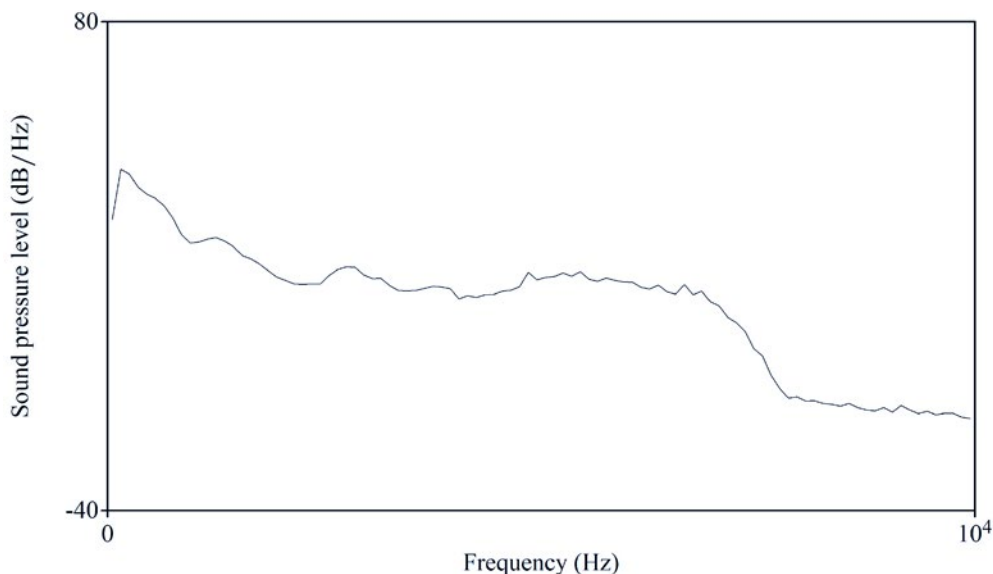
04 po: °h ee °h esdepe_e `mOgao preuzeti ^vlAst dvije ↑`čEtvrtē °h i
 dvije sedme da je ↑`HTIo;

05 (-) nije ↑`HTIo.

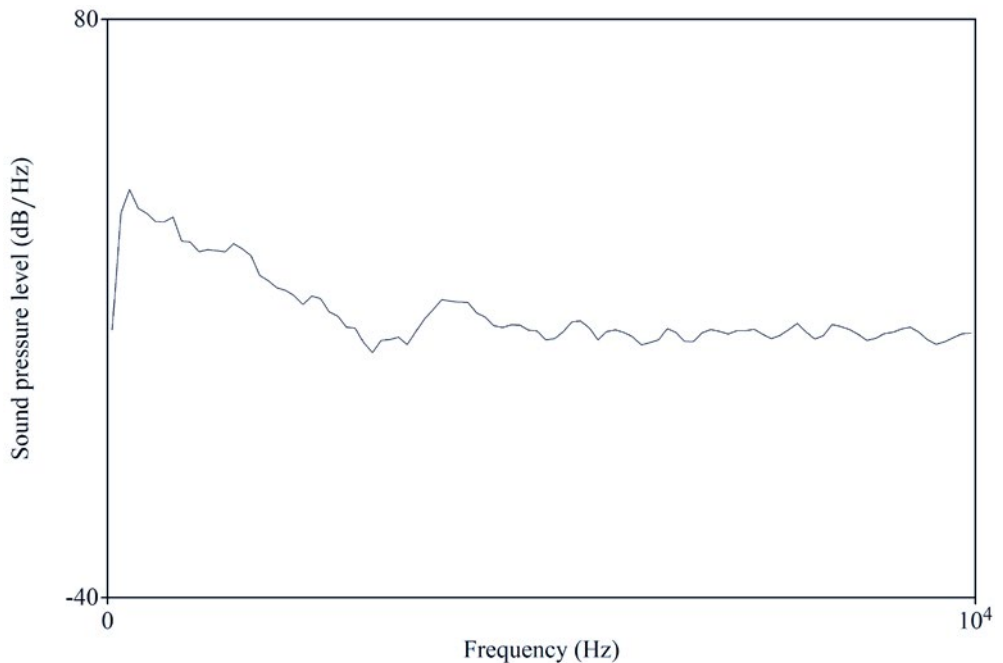
06 °hh a:: m? m? e e <<dim>dao je hade^ZEu da `Odradi ono što
 ne treba.>

07 (--)[što `TREba;]

08 vo: [a što mislite] da će se ↑`SAda do`gAđati ovaj
 <<creaky>put->

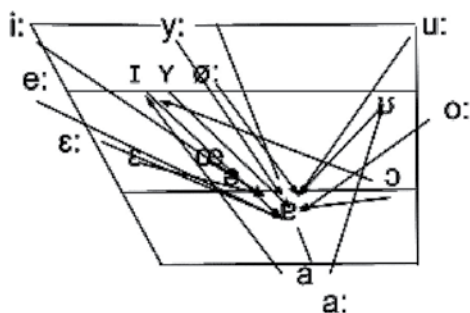
Sl. 5. LTAS jednog muškoga glasa u Praat programu

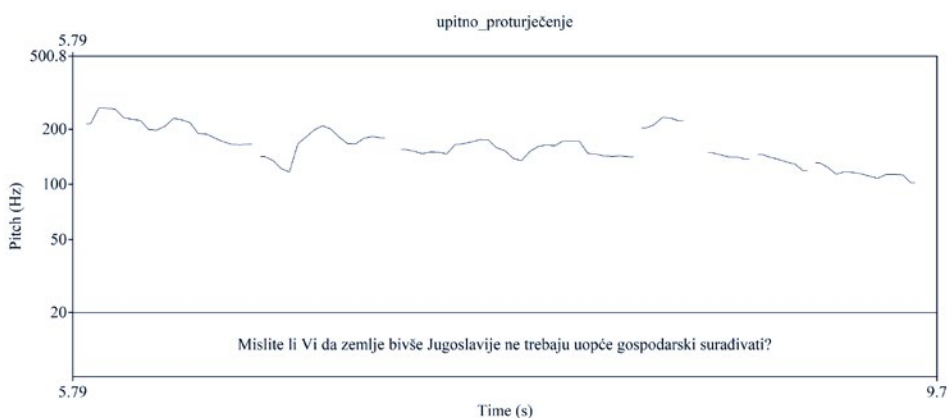
Sl. 6. LTAS jednog ženskog piskavog nazalnog glasa u Praat programu

Dvoglasnik (diftong; engl. ‘diphthong’) je otvornik kojeg odlikuje značajna promjena boje za njegovog trajanja koja proizlazi iz jedne promjene položaja jezika i eventualno usana i mekog nepca svojstvenog jednom otvorniku u položaj jezika i eventualno usana i mekog nepca svojstven drugom otvorniku (vidi sliku 9.). U hrvatskom glasovnom sustavu postoji dvoglasnik [ie] (npr. u tijek).

Izričaj (engl. ‘utterance’) je izrečena cjelovita misao ili govorna radnja koju odlikuje potpunost jezične konstrukcije (rečenice), odnosno potpunost nanizanih jezičnih konstrukcija, i završni glasovni obrazac u njegovom završnom dijelu koji je uglavnom povezan sa slabljenjem govornog intenziteta (vidi sl. 8.). Melodijska krivulja izričaja može biti sačinjena od više cjelovitih melodijskih oblika. Izričaj osim toga predstavlja temeljnu operativnu jedinicu pri uzimanju, davanju i prepuštanju riječi u razgovorima zbog čega terminologija analize razgovora za izričaj koristi izraz sastavna jedinica govornog prinosa (engl. ‘Turn-Constructional Unit’ - TCU).

Sl. 7. Vokalski četverokut sa dvoglasnicima njemačkog jezika [ai], [av], [ɔɪ], [i:v], [ɪv], [e:v], [ɛ:v], [ɐv], [y:v], [yv], [ø:v], [œv], [u:v], [uv], [o:v] i [ɔv] koji su označeni strelicama

Sl. 8. Dijagram sa govornom melodijom izričaja Mislite li Vi da zemlje bivše Jugoslavije ne trebaju uopće gospodarski surađivati? kojime govornik ljutito proturječi sugovorniku i istodobno od njega zahtijeva obrazloženje njegovog štava. Izričaj je ostvaren unutar dvaju intonacijskih jedinica od kojih kasniju odlikuje završno blago silazna govorna melodija.

Elizija (engl. 'elision') je termin kojim se označava izgovor riječi u tečnom govoru koji karakterizira redukcija riječi na manji broj glasnika u usporedbi sa potpunim glasovnim oblikom riječi. Redukciju riječi pri kojoj se ispušta posljednji glasnik odnosno posljednji glasnik, njemu susjedni glasnik i eventualno tako redom nazivamo apokopom (npr. päš u dubrovačkom govoru za pästi), redukciju sa ispuštanjem glasnika/glasnikā koji nije/nisu ni prvi ni posljednji unutar slijeda segmenata nazivamo sinkopom (npr. tólko u štokavskim govorima Gorskog kotara za tolikō).

Jezično pojednostavljivanje (engl. 'linguistic simplification') u razgovorima često se ostvaruje upotrebom odnosnih zamjenica ili odnosnih priloga koji su u manjoj mjeri specificirani od odnosnih zamjenica ili prijedložnih skupina sa odnosnim zamjenicama koji bi za iskazivanje istog odnosa bili korišteni u pisanoj upotrebi jezika. Smanjena specificiranost dolazi ili

od nepromjenjivog oblika riječi ili od oblika riječi koji kongruira sa više rodova, brojeva ili padeža. Redak 44 sljedećeg transkripta sadrži odnosnu zamjenicu šta koja je u manjoj mjeri specificirana od odnosne zamjenice koji, kojom bi se mogao izraziti isti odnos, utoliko što šta nema više oblika za različite rodove, brojeve ili padeže.

Transkript 10: *Napadač iz Zagreba*

43 po: onda gleaj onaj re^volt onog ^{DE}Čka-

44 po meni onaj ^{dE}čko šta je bio u ^ZAgre[bu-

45 vo: [da znam]

46 po: [ja]ja ja mu ne

odo^{BR}avam `pOstupak;

Falset (engl. 'falsetto') nastaje posebnom vrstom glasanja sveukupno napetijim glasnicama i to samo njihovim središnjim dijelom i stanjenim krajnjim rubom što daje osnovnu frekvenciju višu od vrijednosti gornje granice pojedinčevog raspona glasa. Koristi se u pjevanju, a u govoru najčešće pri oponašanju visokih ženskih ili dječjih glasova.

Konstruktivska gramatika (engl. 'construction grammar', CxG) je gramatička, ponajviše sintaktička teorija koja za razliku od ostalih gramatičkih teorija jezični izraz ne posmatra kao kompoziciju jezičnih elemenata, nego kao gotovu ili

polugotovu, zasebno pohranjenu i pri upotrebi zasebno aktiviranu konstrukciju. Ova teorija je nastala u nastojanju da se objasne neke sintagme, kao što je let alone iz engleskog jezika, koje zbog svoje produktivnosti nisu ni frazeologizmi, a ne predstavljaju ni zbroj značenja pojedinih sastavnica. U svojoj biti je integrativna jer u analizi integrira sve razine lingvističke analize (sintaksu, semantiku, pragmatiku ...) kao i analizu i forme i funkcije te se smatra psiholingvistički utemeljenom. Prema ovoj teoriji konstrukcije mogu biti složene shematske (grubo zacrtane), složene specifične (precizno specificirane), složene vezane, nedjeljive shematske i nedjeljive specifične.

konstrukcija	tradicionalni naziv	primjeri
složena shematska	sintaksa	<i>pogodbena rečenica</i>
složena specifična	frazeologizam	<i>ići grlom u jagode</i>
složena vezana	morfologija	<i>nastavak -i za množinu</i>
nedjeljiva shematska	sintaktička kategorija	<i>subjekat</i>
nedjeljiva specifična	riječ/leksikon	<i>nadovezati se</i>

Fonem (engl. ‘phoneme’) je predodžba najmanje gradivne jedinice jezika u slijedu. U govornoj upotrebi jezika on se ostvaruje kao glasnik, a može ostati i neostvaren. Ova predodžba je u kulturama sa glasovnim pismom značajno oblikovana pojačanom svjesnosti dijelova riječi za koje stoje slova

ili skupine slova, pa se fonem često poklapa sa predodžbom grafema.

odnosa sudionika u razgovoru i stvaranja prilike za prepuštanje riječi sugovorniku. U sljedećem dijelu razgovora između pozivatelja i voditeljice radijske kontakt-emisije o udomljavanju prognaničke djece iz ratom zahvaćenih zemalja Bliskog istoka u Republici Hrvatskoj pozivatelj kontekstuiraju promjenom u visoki registar (redak 13) povratak sa sporedne sekvencije kojom provjerava postojanje komunikacijskog kanala (redci 09-11) glavnoj sekvenciji u kojoj izražava svoj stav.

Kontekstuirajući mig (engl. ‘contextualisation cue’) je prozodijskim odnosno kinezičkim (gestičkim, mimičkim ili proksemičkim) sredstvom ili posredstvom izbora riječi prenesena uputa sugovorniku kako da protumači izričaj, pri čemu mig uz svaku novu jezičnu konstrukciju može upućivati na drukčije tumačenje izričaja. Uputa se može ticati modalnosti, teme izričaja, govornog čina izričaja, odabira recipijenta,

---

Transkript 11: *Pomorac*

- 07 po: u vezi ovog pitanja da li ^DJEca (0.6) trebaju biti
↑`zbrInuta;=
08 =<<all>jedan samo jedan 'DI<<creaky>O>>
09 ja je li me ^ČUjete;
10 ur: čujem vas čujem `SLUšam;
11 po: (-) ^ODlično baš mi je `drAgo; °h=
12 =o^VA:ko-
13 **em <<h> ja sam `POMorac već dugo dugo dugo dugo ^gOdina> i**
`prOšao sam sve te zemlje;=
14 =evo ne? ^NEdavno saudijska arabija i slične zemlje ^dOle;

Niže u tekstu u transkriptu br. 19 voditeljica s druge strane visokim registrom kontekstuirala svoj zahtjev za stišavanjem radio-prijemnika upućen pozivatelju kao sporednu

sekvenciju (redak 07) što oprimjeruje odliku transkontekstualne nestabilnosti kontekstuirajućih migova.

Fonetika (engl. 'phonetics') je znanost o govoru, a poglavito o čujnoj komponenti govorne upotrebe jezika. Pri govornoj upotrebi jezika osim poruka kodiranih jezikom čujne postaju i poruke sugovorniku kako treba tumačiti poruku kodiranu jezikom, poruke o samom govorniku (njegovom spolu, dobi, porijeklu, građi, senzibilitetu, zdravstvenom stanju itd.), o njegovom trenutačnom emotivnom stanju, o njegovom odnosu sa sugovornikom i o onome što trenutačno govoreći čini. Temeljne discipline fonetike su artikulacijska fonetika, akustička fonetika i auditivna fonetika.

"Last minute" pitanja (engl. 'last minute questions') su pitanja kojim govornik propituje dio propozicije (rečeničnog sadržaja) koji mu je ostao nepoznat ili u koji je nesiguran ostvarujući formalno izjavnu rečenicu do rečenične konstituente koja predstavlja upitnu riječ. Izjavnim dijelom pitanja govornik potvrđuje prijam dijela propozicije odnosno da je dio propozicije dio njegovog općeg znanja, a upitnom riječju propituje nepoznati ili nejasni dio propozicije. U sljedećem transkriptu dijela razgovora sa pozivateljem voditeljica upitnim prilogom gdje propituje dio propozicije koji joj je promakao, u trenutku u kojem je ustanovila da nije primila cijelu obavijest.

Transkript 12: *Zlatna narukvica*

11 vo: <<f>na[šli ste] ^ZLATnu narukvicu `gdjE;>
12 po: [da:]
13 (--) ee aah° `lUkovići kzala;
14 vo: <<f> ko`ZAla `lUkovići->

Fonetska korekcija izgovora (engl. 'phonetic correction') je metoda korekcije izgovora koja nalazi primjenu u unapređivanju ovladavanja ispravnim zvučnim ostvarenjem stranog jezika ili ispravnim zvučnim ostvarenjem

standardnog jezika kod atipičnog izgovora polazeći između ostalog i od stanovišta da poznavanje materinskog jezika značajno i sustavno utječe na ovladavanje izgovorom stranog jezika.

Naknadni dodaci rečenici (engl. 'right dislocation') su nakon čujno okončanog izričaja sa rečenicom koja se nadopunjuje ostvareni informativniji supstituti za jedan od konstituenata prethodne rečenice ili ostvarene priložne oznake, predikatni proširici, atributi ili apozicije koje u prethodnoj rečenici nisu izrečene. Služe upotpunjavanju odnosno preciziranju prethodno izrečenog, često i

zbog sugovornikove nemogućnosti određenja referencije sa određenim znakom koju neposredno prije izricanja dodataka na neki način signalizira. U sljedećem transkriptu dijela razgovora o Zakonu o ovrši voditeljica u retku 12 najavljuje opsežniji razgovor o spomenutom zakonu u jednoj od narednih emisija nakon čega izričaj nadopunjuje informativnijim supstitutom za prijedložni objekt o tome, sintagmom baš o tom zakonu o ovrhi. U transkriptu Udžbenik fizike izričaju se naknadno dodaje neobvezna adverbijalna dopuna na jednoj školi.

Transkript 13 *Zakon o ovrši*

08 vo: vjero`jAtno se radi o zakonu o `O:Vr:hi?=
09 =o `OVrsi?
10 i ee ↑`tU sad vjero`jAtno je situacija takva==
11 =treba `prOvjeriti o ↑`ćEmu se tu `RAdi?=
12 =al`Evo ee go`vOri`ćemo o ↑tome u jednoj od e`MIsja;=
13 =`bAš o tom `zakonu o `OVrhi;
14 °h da `svI znamo kako se po`NAšati;
15 °h i ee `štO nam se može dogoditi u sličnim
situ`A<<creaky>Cijama;>

Transkript 14: *Udžbenik fizike*

- 05 °h gdje ^mOže °h ^jEdan ili ^DVA (-) u? e? profesora ^fIzike
rješavati (-) o udžbenicima.
- 06 na jednoj `ŠKOli.

Fonetska transkripcija (engl. ‘**phonetic transcription**’) je bilježenje slijeda segmenata (glasnika) i eventualno pripadnih prozodijskih obilježja govora ograničenim brojem za tu svrhu predviđenih znakova. Međunarodno je prihvaćeno znakovlje IPA (Međunarodnog fonetskog udruženja) - međunarodna fonetska abeceda koja se dijelom sastoji od latiničnih slova a dijelom od specijalnih znakova. **Uskom fonetskom transkripcijom** detaljno se bilježe sva čujna svojstva glasnika za koje u inventaru znakova postoji odgovarajući znak, a **širokom fonetskom transkripcijom** uglavnom samo glasnici koji su najčešće ostvarenje fonema. Sljedeće transkripcije izričaja To je teško

Očekivanost odgovora (engl. ‘**conditioned relevance**’) je očekivanje uzvratnog verbalnog poteza neposredno nakon izrečenog inicijalnog izričaja odnosno slijeda izričaja. Ovakvo očekivanje se ispunjava ostvarenjem očekivanog responzivnog izričaja odnosno slijeda izričaja ili nakon obrazloženja njegovog izostanka. Očekivanje verbalne reakcije je razmjerno veće nakon upitnih inicijalnih izričaja, bilo da sadrže upitne riječi, upitni red riječi u rečenici ili, u nekim jezicima, završno visoko uzlaznu govornu melodiju. Verbalna reakcija uglavnom podrazumijeva izjašnjenje o inicijalnoj govornoj radnji, davanje informacije, zauzimanje stava ili izvršenje neke druge zatražene govorne radnje (npr. prepuštanja uloge govornika na razmjerno duže vrijeme). Sljedeći transkript dijela razgovora između voditelja i

strancima u emfatičnoj ekspresivnoj izvedbi predstavljaju usku (gornja) i široku (donja) fonetsku transkripciju.

[tʷo: je tʰe:eko strãntsima]

/to je teško strantsima/

Fonologija (engl. ‘**phonology**’) je lingvistička disciplina čiji su predmet bavljenja apstraktne predodžbe jezika i govora koje predstavljaju dijelove čujne komponente poruka kodiranih jezikom u govornoj upotrebi jezika koji su konstitutivni elementi jezika a ne dodatna ili slučajna izvorna svojstva.

pozivatelja opimjeruje očekivanje odgovora čijem ispunjenju na putu stoji nastojanje da se u zahtjevu zatražena govorna radnja izbjegne ili u najmanju ruku odgodi jer podrazumijeva da pozivatelj javno u eteru državnog radija kaže svoje ime i prezime nakon što je par trenutaka prije iznio optužbe protiv tadašnjeg predsjednika države. Pozivatelj pokušava dobiti na vremenu provjeravajući je li zahtjev upućen njemu (redak 12), a nakon što dobije potvrdu da jeste, izriče obećanje da će učiniti što se od njega traži, nakon čega ga je potrebno još jednom potaknuti da to uradi. Nakon što je iscrpio sredstva za odgađanje svoje identifikacije, pozivatelj izriče jedno muško vlastito ime što naposljetku ispunjava očekivanje odgovora inicirano u retku 11.

Transkript 15: *Hoćete se predstaviti?*

- 11 vo: hoćete se ↑`PREDstavit;
12 po: (-) ee ^JA;
13 vo: ^DA;
14 po: (-) ^HOću.
15 vo: (-) ^REcite.
16 po: `FRane;
17 vo: (---) °hh ´DOBro?

Fonotaktika (engl. ‘phonotactics’) je područje bavljenja kombinatorikom glasnika u određenom jeziku, tj. njihovom spojivošću, mogućnošću njihovog pojavljivanja u određenim dijelovima sloga ili riječi te njihovim mogućim redosljedima.

Postupak provjere govornog čina na osnovi narednog govornog prinosa (engl. ‘next turn proof procedure’) predstavlja metodu analize sekvencija zabilježenih razgovora na osnovi verbalnih poteza sugovornika koji im neposredno slijede i iz kojih se može zaključiti kako je protumačen prethodni govorni čin. U sljedećem transkriptu dijela razgovora o poklanjanju knjige pisca, koji je gost emisije, slušateljici, je na osnovi jednog

Forenzična fonetika (engl. ‘forensic phonetics’) primijenjena je fonetika koja pridonosi prepoznavanju osumnjičenih govornika odnosno utvrđivanju identiteta počinitelja kaznenih djela perceptivnom i instrumentalnom analizom njihovih glasova u policijskim istragama i dokaznim radnjama kaznenih postupaka.

od više responzivnih izričaja sugovornika koji predstavlja eksplicitno prepoznavanje slušateljčine namjere (redak 05), te na osnovi slušateljčine potvrde ispravnog prepoznavanja iz retka 07 sa sigurnošću moguće utvrditi da je neposredno prije toga (redci 01-03) izrečen zahtjev za poklanjanjem jedne od piščevih knjiga.

Transkript 16: *Knjiga na dar*

01 po: pa ću iskorist_ovu ^prilku evo možda jednu ^KNJIgu ako
bude_ ^mOgla i tako;=
02 <<creaky>evo ja>ne bi bila ↑`JA da to ne? `nE; <<creaky>pitam=
03 =et[o>
04 vo: [a^HA;=
05 =vi biste ^KNJIgu;
06 (-) pa ´m[I_h] doduše nismo planirali ^DIJEIiti;
07 po: [^DA:;]

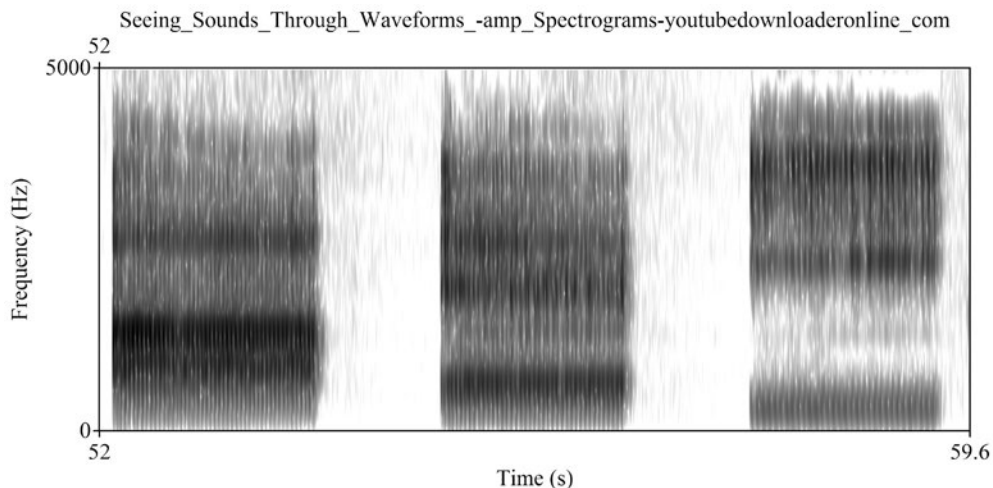
Formant (engl. 'formant') je pojačani dio zvučnog spektra glasa čija vrijednost određuje boju glasa koja primarno razlikuje jedan od drugog otvornika (vidi sl. 8. i 9.). Područje frekvencijskog pojasa formanta ovisi o položaju pomičnih artikulatora koji određuje rezonantnu frekvenciju šupljina govornog trakta. Te šupljine poput trupa žičanog glazbala pri sviranju u govoru služe kao rezonantna kutija.

Prebacivanje na drugi jezik (prebacivanje kodova; engl. 'code-mixing/code-switching') podrazumijeva privremenu promjenu jezika komunikacije unutar jednog razgovora između istih ljudi koja je često društveno znakovita. Jezični elementi drugog jezika se uglavnom ostvaruju prozodijski uklopljeni u svoje govorno, inojezično okruženje. Prvoj generaciji potomaka hrvatskih useljenika u grad Bludenz u austrijskoj Saveznoj državi Vorarlberg

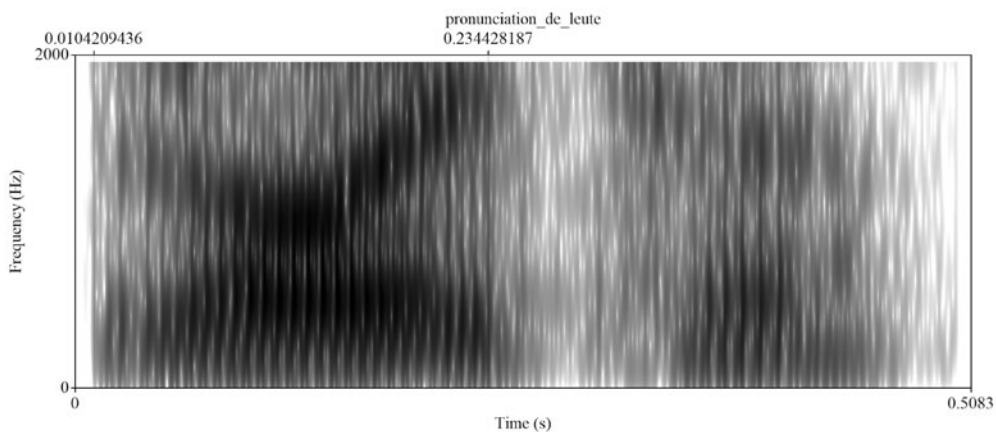
hrvatskojezičnu kompetenciju primjerice lokalno aktivira pričanje doživljaja u kojima su sudionici govorili na hrvatskom jeziku, prizivanje u sjećanje zajedničkih ugodnih iskustava i sa njima povezanih sintagmi te imenovanje referenata za koje u njemačkom jeziku ne postoje riječi. Istodobno prebacivanjem na hrvatski oni potvrđuju pripadnost hrvatsko-vorarlberškoj višejezičnoj zajednici te ističu svoj odnos sa drugim sudionicima u razgovoru. Sljedeći transkript dijela razgovora o obiteljskom planiranju posjeta Adventu u Zagrebu opimjeruje posuđivanje regionalne inačice

hrvatske završne uzrečice *te ovo te ono* kojom se prekida daljnje "nabrajanje u izričaju *Erschstens kann i sie net überreda a kalt a ovo a ono* iako je govornik mogao nastaviti sa

njemačkom ekvivalentnom sintagmom *es ist kalt, es ist dies, es ist das* koja je doduše nešto duža i složenija.

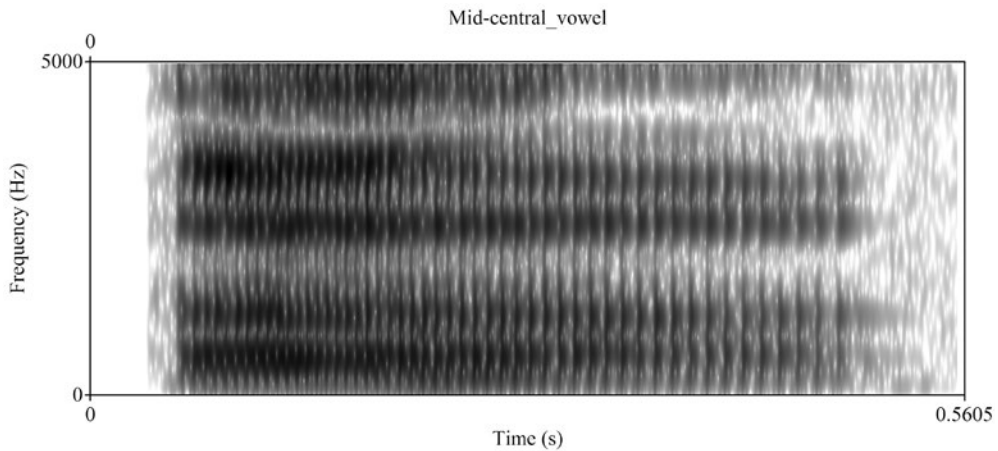
Sl. 9. Spektrogrami otvornika [a:], [e:] i [i:] izgovorenih izvan rječničkog glasničkog okruženja u kojima intenzivnije crni, vodoravno postavljeni pojasevi predstavljaju formante

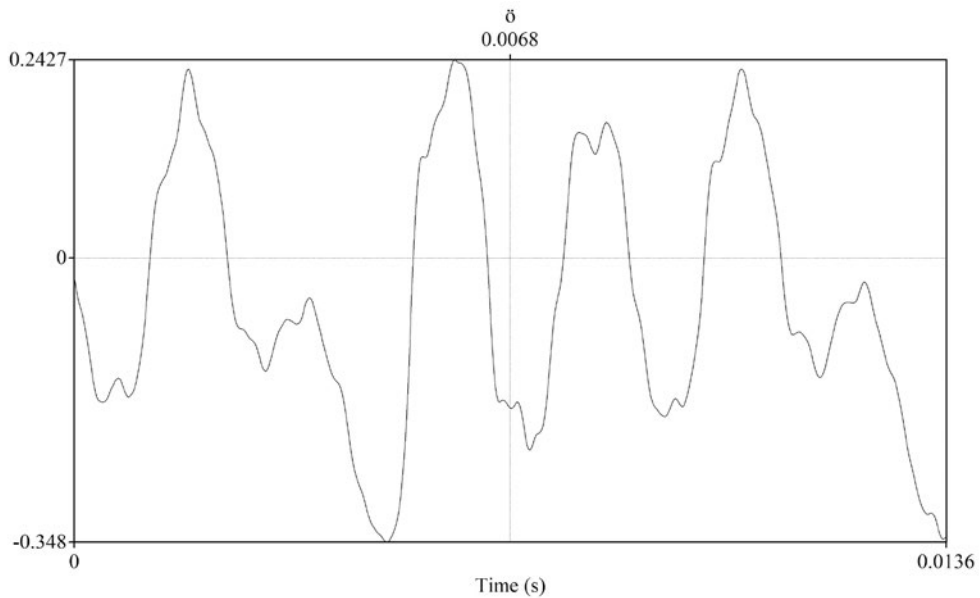
Sl. 10. Spektrogram izolirano izgovorene riječi *Leute* (ljudi) njemačkog jezika sa dvoglasnikom [ɔɪ] u prvoj polovini spektrograma prepoznatljivom po kontinuiranoj promjeni drugog formanta (F2).

Sl.11. Spektrogram ljudskog glasa, tj. središnjeg, srednje visokog otvornika [ə], tzv. šva, koji odlikuje neutralan položaj jezika, usana i mekog nepca i nesužen prolaz kroz usnu šupljinu

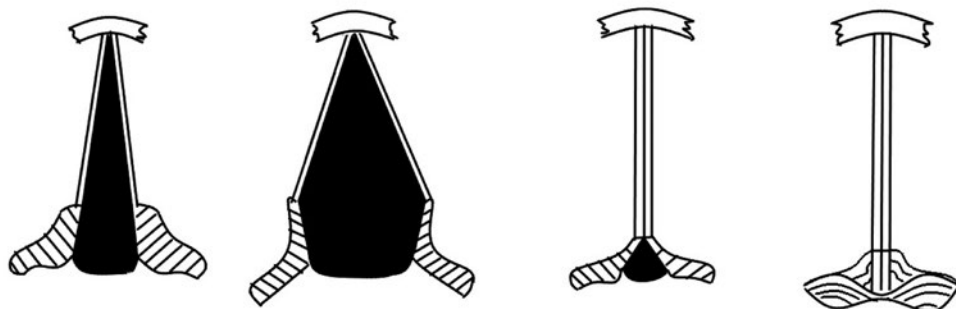

Sl. 12. Oscilogram složenog zvuka

Glasanje (fonacija; engl. ‘voicing’, ‘phonation’) je fiziološki postupak proizvodnje ljudskoga glasa u grkljanu periodičnim razmicanjem glasnica uz pomoć izdisajne zračne struje i mišića grkljana te podtlaka i mišića grkljana koji ih periodično opet sastavljaju (vidi sl. 13.).

Predsekvencija (engl. ‘presequence’) se inicira pitanjem kojim se kod sugovornika provjerava postojanje preduvjeta za izricanje molbe, izricanje poziva na neki oblik ugošćavanja, pričanje vica ili zgode ili izricanje ponude. Preduvjeti koji se provjeravaju su sugovornikovo trenutačno raspolaganje vremenom, strpljenjem,

trenutačna mogućnost da nekome učini uslugu ili nepoznavanje vica ili zgrade. U sljedećem transkriptu isječka iz razgovora o nužnosti biranja vedrijih tema u medijima za vrijeme pandemije bolesti izazvane korona virusom pozivateljica inicira predsekvenciju u retku 27 da bi odugovlačenjem pojačala učinak izricanja svoga savjeta pesimističnim ljudima iz retka 30.

Slika 13. Četiri položaja međuglasničkog prolaza (glotisa): prvi slijeva - pri normalnom disanju, drugi - pri dubokom disanju, treći - pri šapatu i četvrti slijeva - pri proizvodnji glasa

Transkript 18: *Iz ove kože ne mogu*

23 po: a 'žAle mi se,
 24 ↓'žAle mi se,=
 25 =joj joj iz ove `KOže ne `mOgu ne `mOgu;
 26 vo: ~MHM,
 27 po: <<h>znote šta odgo^VOrim;
 28 vo: ~NE-
 29 po: kažem im o^VAko;
 30 na^prAvite ~SVE ali ~svE 'svE što možete u toj `koži;>

Glotalni prekidnik (engl. ‘glottal stop’) je glasnik koji nastaje zatvaranjem prolaza glasu u grkljanu spajanjem glasnica i propuštanjem glasa razdvajanjem glasnica u sljedećoj fazi. U hrvatskom se često izgovara prije otvornika koji ostvaruje prvi fonem/ grafem u riječi da bi ga u svojstvu pristupa sloga napeo. On dakle omogućava izgovor riječi koje započinju otvorničkim fonemom i nikad ne ostvaruje jedan od fonema. U

međunarodnoj fonetskoj abecedi bilježi se znakom [ʔ].

Glasnoća govora (engl. ‘loudness’) je osjet promjene jakosti zvuka govora u odnosu na neku referentnu vrijednost koja vrijedi za neobilježenu u određenoj situaciji u određenoj kulturi. Transkript *Pitanje referenduma* oprimjeruje glasniji govor voditelja emisije u retku 08 kojim prekida pozivatelja podsjećajući ga na temu emisije sa koje je skrenuo.

Transkript 19: *Pitanje referenduma*

05   °h ^ONda;
 06   (-) da li je to bila ^LJUbav prema ^hRvatskoj,=
 07   =ona_e ^ŽIvila ^vAni,=
08   vo: =eez <<f>[gos↑`pOdine] pitanje refe`REnduma;> h°
 09   po: [^KOji xx;]
 10   po: ↑ ^DA da;

Govor (engl. ‘speech’) je glasovna komunikacija kodirana određenim jezikom. Odlikuje ga ritam nizanja slogova u govorne riječi, govornih riječi u izričaje i izričaja u govorni prinos. U svojoj proizvodnji i prijenosu govor je slijed trenutačnih obavijesti u vremenu. Slušanje govora je selektivan postupak budući da se čujni podražaji za prepoznavanje fonema nalaze u dijelovima frekvencijskog spektra govornog signala odnosno u dijelovima signalnog slijeda. Percepcija govora je integrativna utoliko što se sukcesivne obavijesti isječka govora (trajanja 5 sekundi u prosjeku) percipiraju istodobno.

Preferirani odnosno manje preferirani responzivni izričaji (engl. ‘preferred/dispreferred second parts of adjacency pairs’) predstavljaju popularnije odnosno manje popularne verbalne poteze unutar responzivnih izričaja pri čemu kriterij popularnosti određuje stupanj nastojanja da se nitko od sudionika u razgovoru ne uvrijedi, bude zapostavljen ili sl. Tako su primjerice prihvaćanje ponude, odbacivanje predbacivanja i izricanje skromijeg mišljenja o svojim postupcima ili sposobnostima kao reakcija na tuđu pohvalu preferirani, a odbijanje ponude, slaganje sa predbacivanjem i slaganje sa tuđom pohvalom manje preferirani. Manje preferirani responzivni izričaji su uz to

jezično kompleksniji, a često im prethode stanke, otezanja u vidu duljenja glasnika, ostvarivanja signala za popunjavanje stanke ([ə:] odnosno [ə:m]) i/ili semantički ispražnjen jezički materijal. U sljedećem transkriptu dijela razgovora između voditelja emisije i pozivateljice o ubojstvu glavnog urednika jednog političkog tjednika pozivateljica predlaže da se javnosti rasvijetli

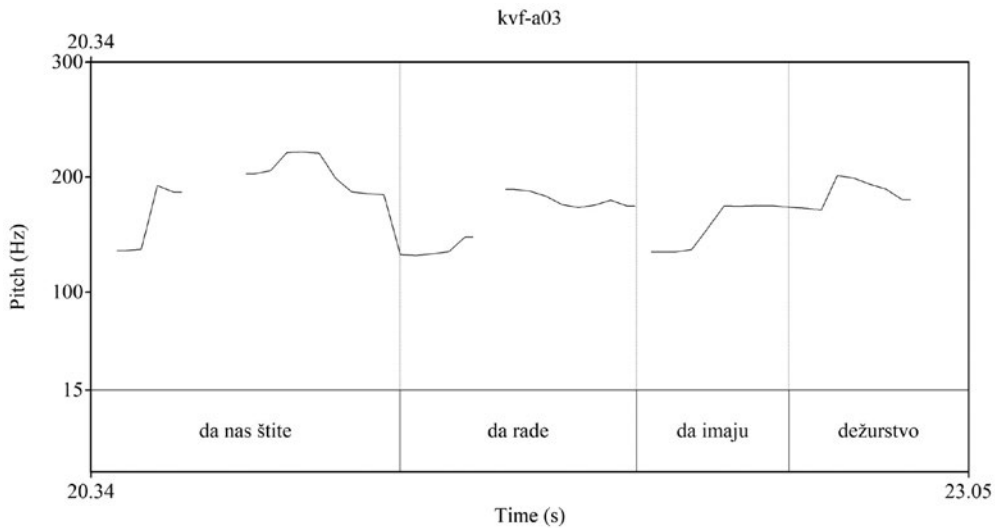
pozadina cijele priče jer smatra da se ubijeni urednik uplitao u opasne poslove i da je time isprovocirao svoje ubojstvo. Voditelj u nastavku stavlja u pitanje presupoziciju pozivateljčinog prijedloga, naime raspolaganje s informacijama o urednikovoj upletenosti u opasne poslove odbijajući na taj način pozivateljčin prijedlog što je manje preferiran responzivni verbalni potez.

Transkript 20: *Krunski svjedok*

05   ^h ne bi li trebalo ^jAvnosti ^REći;
06   ^h što je taj gospodin `pUhanić zapravo ^RAadio;
07   ^h da mu se moralo do`gOdi_to što mu se do^GOdilo;
08 Mo: (-) ((pucketajuću šum oko 0.2 sek.)) (-) **tko bi to ^ZNAo**
09   **taj bi bio (-) krunski `SVJEdok na `sUdenju;**

Govorna riječ (fonetska riječ, također fonološka riječ; engl. ‘phonological word’) čujno je od susjednih odijeljena naglasna cjelina. Sastoji se od naglašenog sloga i od pridruženih okolnih nenaglašenih slogova koji zajedno mogu biti dio više riječi (vidi sl. 13.).

Preklapanje (govor uglas, engl. ‘overlap’) nastaje kada pretendent na ulogu govornika pogrešno procijeni trenutak za uzimanje riječi ili kada nakon trenutka za uzimanje riječi više sudionika u razgovoru želi uzeti riječ budući da riječ nije predana nikome konkretno ili kada netko pokušava uzeti riječ prije trenutka za uzimanje riječi jer ima potrebu uzvratiti, zauzeti stav ili sl. U sljedećem dijelu transkripta razgovora o izjavama svjedoka ispred Istražnog povjerenstva za privatizaciju INA-e zvučno se preklapaju *hvala Vam* i *drugo* iz petog odnosno šestog retka. Voditelj isprovociran predbacivanjem pozivatelja da u emisiju nije pozvao pravog poznavatelja prilika oko privatizacije INA-e te da je čak pozvao gosta koji o navedenoj temi nema nikakvog znanja (redak 04) ima potrebu neposredno po njegovom izricanju odbaciti ga pri čemu kratko govori uglas sa pozivateljem koji već najavljuje sljedeću točku svoga govornog prinosa - *drugo* da bi potom prekinut privremeno odustao od uloge govornika.

Sl. 14. Dijagram sa govornom melodijom intonacijske jedinice Da nas štite, da rade, da imaju dežurstvo sa četiri čujno razdijeljene govorne riječi

Transkript 21: Pravi gost

04   zašto niste `pOzvali ovog `MArića a ne `kUnsta koji ne zna o
tome `nIšta;

05   vo: °hh ee [˘hvAla vam] odmah ću vam odgo˘VOriti::;

06   po: [˘DRUGo-   ]

07   vo: gospodin `MArić ee ne želi istupati u medijima do ˘sUtra;

08   a ˘NE bi se složio s ˘vAma da gospodin kunst nema što za reći
o u vezi s ↑`Ovim;

Govorne šupljine (vokalni trakt; engl. ‘vocal tract’) su prostori između grkljana i usana kojima zrak struji u i iz organizma, kojima prolazi hrana i piće prema jednaku te koji u govoru i pjevanju funkcioniraju kao rezonantni prostori za zvuk koji nastaje u

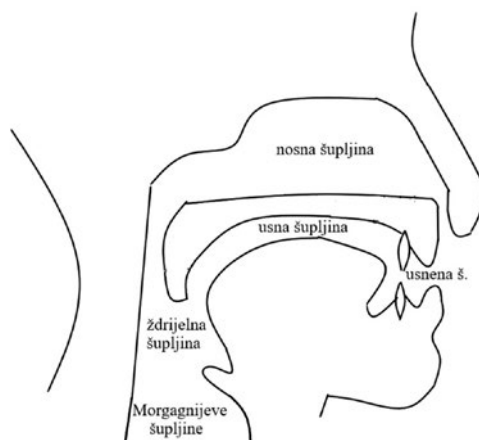
grkljanu. Pojedine šupljine funkcioniraju i kao prostori u kojima izgovorni organi proizvode zvukove. Postoje: ždrijelna šupljina, usna šupljina, nosna šupljina i usnena šupljina (vidi sl. 15.). Usnena šupljina nalazi se između usana i prednjih zuba, usna šupljina između prednjih zuba i prednjih i stražnjih ždrijelnih lukova, nosnu šupljinu od usne dijeli nepce, a ždrijelna šupljina proteže

---

se od ždrijelnih vrata (prednjih i stražnjih ždrijelnih lukova) do gornjeg ruba grkljanskog poklopca (epiglottisa).

Provjerni sažetak priče (engl. ‘story preface’) je inicijalni izričaj dvojne predsekvencije kojom se provjerava sugovornikovo nepoznavanje priče koje predstavlja preduvjet za njeno pričanje.

Razgovor (engl. ‘conversation’) je komunikacija govorom dvaju ili više osoba koje u njemu sudjeluju uzimajući riječ i prepuštajući je drugima da bi razmijenili informacije, mišljenja, ostvarili odnos, ostvarili određeni utjecaj na sugovornika ili da bi se zabavili.

Sl. 15. Crtež poprečnog presjeka vokalnog trakta sa ubilježenim govornim šupljinama

Govorni signal (engl. ‘speech signal’) je cjelokupni, ustitravanjem čestica zraka materijalizirani proizvod govorenja koji se jednako sastoji od signaliziranog dijela poruke kodiranog određenim jezikom (lingvistički sloj ili sloj teksta) i od signaliziranog dijela poruke o samom govorniku (tzv. ekstralingvistički sloj koji

Razgovorna čestica (engl. ‘discourse particle’) je riječ kojom se razgovor strukturira, usmjerava, uspostavlja ili održava a da pri tome nužno ne izražava svoje prvobitno značenje. Razgovorne čestice u hrvatskom su: *ovaj, ovoga, ee, evo, a, aha, mhm, da, da da (da), dobro* itd.

U sljedećem dijelu transkripta razgovora o predstavlja dio sloja glasa), o njegovom

trenutačnom emotivnom stanju (tzv. paralingvistički sloj koji također predstavlja dio sloja glasa), o njegovom odnosu sa sugovornikom i o onome što trenutačno govoreći čini (za primjer signalizirane poruke govornog signala sa sadržajem na više razina analize vidi sl. 22.).

Zakonu o udžbenicima voditeljica radijske kontakt-emisije preuzima ulogu govornika od pozivatelja izričući razgovornu česticu *dobro* te obrazlažući svoj potez ranijim spominjanjem težine đačke torbe u razgovoru.

Transkript 22: *Težina torbe*

05 po: °h međutim ↓kad ↑pOstavite ee ono m? v? ↑`PRIjašnje `pItanje;
06 °h ee te↑`žIna ee `tOr<<creaky>be>;
07 °h te↑`žIna ^tOrbe tada `drAstično se po`VE<<stimmlos>ćava-=>
08 vo: =**dobro** ^O tome smo sad već nešto rekli u e`MIsiji,=
09 =`Imate li koji ko? koje kon^krEtno ^PI[tanje;
10 po: [`Imam;

Govorni znak (engl. 'speech sign') je glasovno ostvaren jezični znak, koji je sam spoj predodžbe zvučnog (i vizualnog) identiteta znaka i samog pojma za koji je znak izabran, pa uz poruku o referentu prozodijskim sredstvima prirodnom vezom prenosi i nehotimičnu poruku i o samom govorniku.

Govorno disanje (engl. 'speech breathing') za izdisaj, za razliku od izdisaja u mirnom disanju za koje nije potrebna mišićna aktivnost, aktivira i izdisajne mišiće, unutarnje međurebrene i trbušne, te antagonističke, udisajne, izvanjske međurebrene mišiće, budući da je jedno vrijeme potrebno zadržati određenu količinu zraka u plućima za realizaciju izričaja koji u prosjeku traje od 2,5 do 4,5 sekunde.

Udisaj je u govoru brži i kao i u udisaju u mirnom disanju ostvaruje se izvanjskim međurebrenim mišićima i spuštanjem dijafragme.

Razgovorne (interakcijske) stilove (engl. 'conversational styles') čine svjesno ponovljeni jezični i/ili prozodijski uzorci koji lokalno, u dijelu razgovora, sugovorniku prenose za razgovor bitne upute sugovorniku kako da tumači pripadnu skupinu izričaja. U sljedećem transkriptu pozivatelj iznosi argumente u prilog svome stavu da je cijeli državni aparat u Hrvatskoj korumpiran navodeći da se predsjednik države sastaje sa korumpiranim političarima koje ne imenuje nego imenuje njihove službene pozicije. Stvarajući jezično-ritmično-melodični obrazac sa relativno kratkim intonacijskim

jedinicama, jezičnom formulom *sastaje se sa + objekt u instrumentalu* i slijedom početnog visokog ravnog naglaska na *sa* od *sastaje*, visokog ravnog ili uzlaznog naglaska na riječi koja izražava službenu poziciju, završnim silaznim naglaskom na riječi koja

navodi grad u kojem političarka ili političar obnašaju funkciju i intonacijom koja se završno spušta na srednje nisku vrijednost pozivatelj kontekstura izrečeno u redcima 09 do 13 kao nabrojanje velikog broja političara.

Transkript 23: *Sastanci s predsjednikom*

05 po: (0.23)hm_mogu li `jA ´Kazati,
 06 vo: `REci<<creaky>te>.
 07 po: (0.76)o`VAko;
 08 ↑`ZNAći hm;
 09 (0.2) ↑`PREsednik `dRžave;
 10 ↑`SASTaje se-
 11 sa ↑`ŽUpanicom `sIska;
 12 ↑`SASTaje se sa grado`nE ´nAčelnikom `kOprivnice;
 13 ↑`SASTaje sa grado´nAčelnikom <<all>`rIje<<creaky>ke>>;
 14 °hh ↑sve `ljUdi koji su se bavili lo`POVlu<<creaky>kom>.

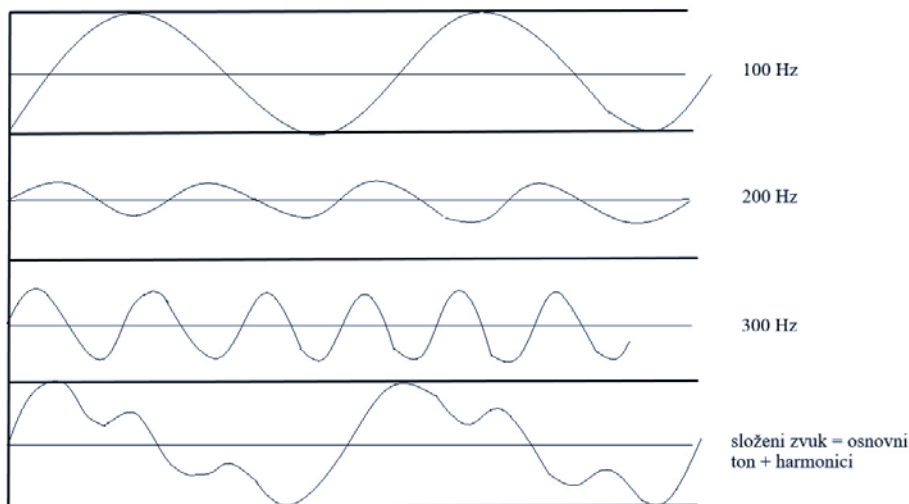
Harmonici (engl. ‘harmonics’) govornog signala su naizmjenična zgušnjavanja i razrjeđivanja zračnog tlaka koje stvaraju periodični titraji dijelova glasnica. U frekvencijskom spektru govornog signala predstavljaju tonove frekvencije više od osnovne jer su njeni cjelobrojni umnošci (vidi sl. 16.).

Hijat (engl. ‘hiatus’) je ostvarenje dva otvornika, jednoglasnika, koja su u neposrednom dodiru unutar riječi ili pri dodiru dvaju riječi unutar jedne izgovorne cjeline, koje odlikuje prekid odnosno smanjenje protoka glasa između njih (vidi sl. 17.).

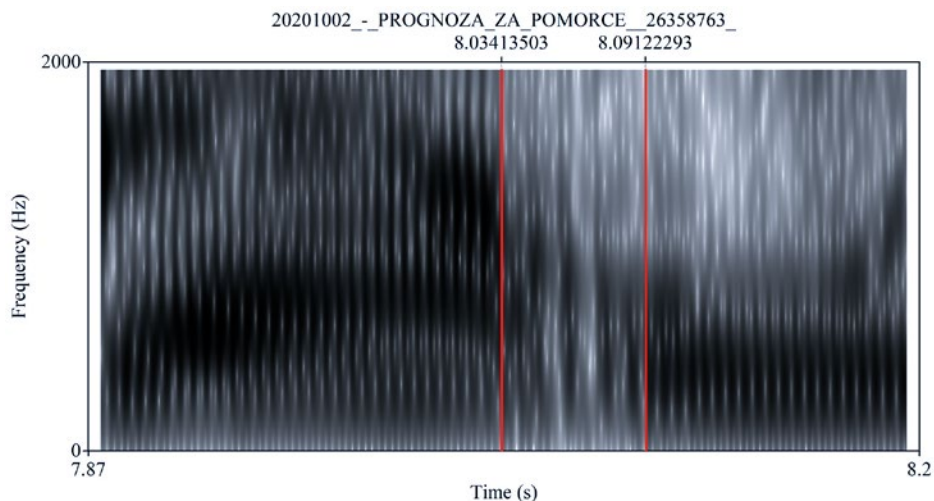
Samostojeća tema (engl. ‘left dislocation’) je pojava u razgovorima prilikom koje govornici imaju potrebu imenovati temu izričaja odnosno izričajā koji slijede, a da prethodno nisu osmislili jezičnu konstrukciju u koju bi je smjestili, pa u prvu sljedeću smještaju zamjenicu ili prilog, koji referira na riječ ili skupinu riječi kojom je prethodno imenovana tema, i odgovarajuću konstrukciju. U sljedećem transkriptu dijela razgovora o ovršnim nalogima nakon neplaćanja računa najprije se izriče sporni pružatelj usluga, umjesto kojeg se u narednoj intonacijskoj jedinici sa potpunom jezičnom konstrukcijom izriče lična zamjenica *oni*.

Transkript 24: *Televizijska pristojba*

09 gledajte oVAko-
10 `hRvatska tele`VIzija,
11 oni imaju `prEtplatu od osam^DEset kuna;

Sl. 16. Shematski prikaz osnovnog tona (100 Hz) i dva harmonika (200 i 300 Hz) kao sašavnicu složenog zvuka

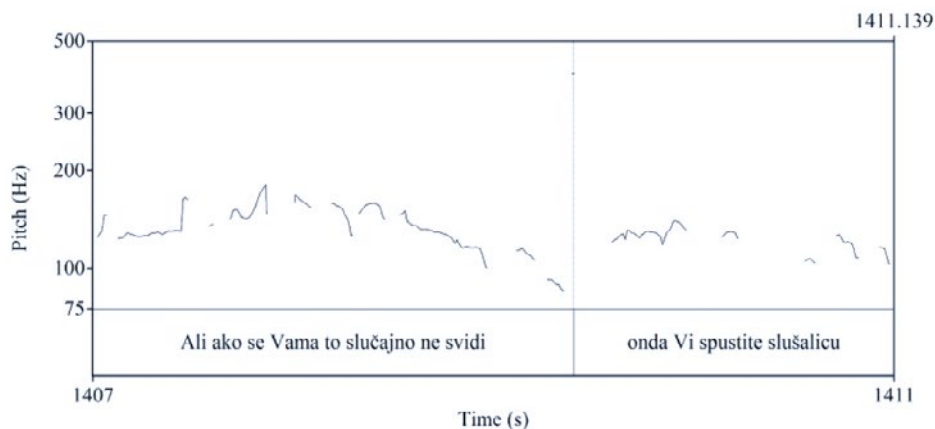
Sl. 17. Spektrogram hijata /au/ ([aʔu]) u spoju riječi juga u u izričaju Udari juga u jačanju na trideset pet do četrdeset pet, sutra prijepodne do pedeset pet čvorova sa obilježenim područjem smanjenog intenziteta zvuka i poremećaja periodičnosti.

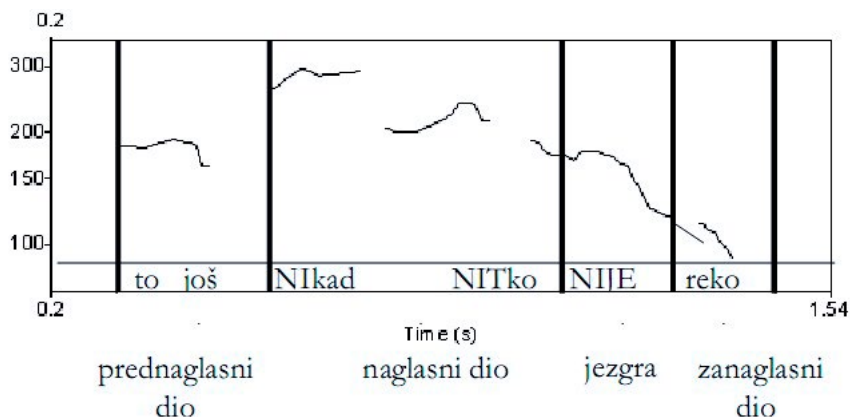
Intonacijska jedinica (engl. ‘*intonational phrase*’) je izgovorna cjelina sa cjelovitim melodijskim oblikom (vidi sl. 18.), najmanje jednom naglašenom riječju i eventualnim stankama na njenim rubovima u koju se u govoru često smještaju surečenice.

Melodijski oblik intonacijske jedinice središnja je analitička kategorija intonacijske fonologije i da bi po potrebi mogao biti podijeljen na sastavne dijelove, najprije je potrebno podijeliti intonacijsku jedinicu na osnovi položaja naglašenih riječi. Tako nenaglašene slogove na početku intonacijske jedinice možemo zvati prednaglasnim dijelom, slogove od prvog do posljednjeg naglašenog sloga naglasnim dijelom, posljednji naglašeni slog jezgrom i nenaglašene slogove nakon posljednjeg naglašenog sloga zanaglasnim dijelom (vidi sl. 19.).

Semantičko pražnjenje početnog odnosno završnog dijela izričaja (engl. ‘*semantic emptying*’) je u razgovorima često potaknuto namjerom da se na kratko odgodi izricanje punoznačnog dijela izričaja odnosno da se zadrži uloga govornika u najmanju ruku do kraja sljedećeg izričaja izricanjem semantički ispražnjenih konstituenata. Jedan od razloga za ovakvo semantičko pražnjenje je neokončano jezično procesiranje punoznačnog dijela izričaja odnosno sljedećeg izričaja. U sljedećem dijelu razgovora o cijepljenju protiv bolesti izazvane koronavirusom gost emisije izriče stav da popratne pojave cijepiva ne trebaju zasjeniti zaštitu koju ona pružaju i već pri kraju izričaja pokušava dobiti na vremenu ponavljanjima riječi *koje*, *cjepivo* i *ovaj* budući da nije siguran što bi sljedeće rekao. Iz istog razloga semantički prazni početni dio izričaja u retku 26 i u nastavku pravi razmjerno dugu stanku što ga na kraju skoro košta uloge govornika. Punoznačni dio izričaja o slobodnom izboru svakog pojedinca o tome hoće li se cijepiti ili ne slijedi u retku 29. U transkriptu br. 25. semantički se prazni završni dio izričaja jer govorniku nakon nabiranja mogućih vidova pomoći osobama sa invaliditetom ponestaje ideja, pa završava sa *itd itd* nakon čega slijedi razmjerno duga stanka.

Sl. 18. Dijagram sa govornom melodijom intonacijskih jedinica Ali ako se Vama to slučajno ne sviđa i onda Vi spustite slušalicu

Sl. 19. Dijagram sa govornom melodijom intonacijske jedinice to još nikad nitko nije rek'o i podjelom na njene sastavne dijelove: to još, nikad nitko, nije i rek'o

Transkript 25: Dobrobiti cijepjenja

25 po: ee me[^]đUtim taj [^]rizik ee ee je zane[†]MAriv u [†]Odnosu na ee
 bo^ˊljItak odnosu na [†]dObrobit koje koje cjepivo koje cjepivo
 ovaj ovaj <<creaky>vrši>

26 **osim toga gleajte mislim; (1.61)**

27 [na našoj je]

28 vo: [životni vijek je]

29 po: na [†]SLObodnoj je volji svakoga od nas da od[^]lUči da li će se
 cijepit ili ne;

Transkript 26: *Prilagodbe za osobe sa invaliditetom*

07 po: °hh !^PO: !stoji li ^kakva mo'gUčnost °h da u ovom pe_rIodu==
08 =znAm da je situacija jako jako ^TEŠka?
09 °hh nam ee grad ^rIJEka i^zAđe u ^SUSret?
10 °hh ^U smislu nekak'vE: °hhh financijske ^pOtpore: (--) ^lIfta:
ne znam kakvog ^PRilaza: itd itd;
11 (---) znamo ^SVI šta invalidima <<breathy>treba>;
12 vo: mhm

Izgovorni organi (artikulatori, engl. 'articulators') su pokretni organi koji se nalaze u govornim šupljinama odnosno na njihovim samim rubovima i koji tamo dodatno oblikuju zvuk proizveden u grkljanu mijenjajući oblik i volumen govornih šupljina te zatvarajući nosnu šupljinu za prolaz glasa

i koji tamo samostalno proizvode zvukove. U izgovorne organe ubrajamo usne, donju vilicu, jezik i meko nepce (vidi sl. 20. i 21.).

Klik (engl. 'click') je vrsta usisnog, prekidnog glasnika za čiji je izgovor potrebno prekidom, koji karakterizira velika dodirna površina jezika i nepca, stvoriti vakuum u usnoj šupljini da bi propuštanje zraka u nju proizvelo što čujniji šum. U govoru na hrvatskom jeziku nadzubni klik [t] se pojavljuje izvan rječničkog okruženja kao izvanjezični element u funkciji negiranja, najave negodovanja, a tri ili više puta ponovljen u funkciji predbacivanja. U pojedinim afričkim jezicima klikovi se pojavljuju kao glasnici unutar rječničkih cjelina.

Signal podržavanja govornikovog nastavljanja (engl. 'continuer') ostvaruje se uglavnom propuštanjem glasa kroz

nosni prolaz pri čemu su usta u potpunosti zatvorena. Pri tome se gotovo uvijek ostvaruje silazno-uzlazna melodija koja sporadično može biti reducirana samo na uzlazni dio. Ostvaruje se u pravilu na krajevima sugovornikovih izričaja, ne predstavlja govorni prinos i mogao bi se parafrazirati sintagmom *Nastavite/nastavi, pratim vas/te*. U sljedećem transkriptu dijela razgovora između pozivatelja i voditelja o tezi o umiješanosti paraobavještajnih struktura u Hrvatskoj u širenje glasina o predsjedničkim kandidatima za vrijeme jednih predsjedničkih izbora voditelj podržava pozivatelja da nastavi nakon što on iznosi neslaganje sa spomenutom tezom (redak 02), te nakon što pokušava uvjeriti u krivicu aktualnih obavještajnih službi i bivšeg predsjednika za spomenute glasine (redak 08). Nedugo nakon što pozivatelj medijima predbaci poštedu bivšeg predsjednika u cijeloj aferi, voditelj odbacuje predbacivanje pozivatelja.

Transkript 27: Obavještajne službe

01 po: mene zanima ^ˆzAšto o:va:j se: ee eem h^o cijela `priČa ee mmm
us^ˆmjErava prema ^ˆPARaobavještajnim struktura<<creaky>ma;>

02 vo: ^ˆMHM?

03 po: jesu li to obavještajne struk^ˆtUre
04 i treba li govoriti ^ohh o ^ˆAKtualnim;
05 treba li govoriti ^ˆmOžda i načeti temu oko ^ˆBIVšeg presnika
koji je bio; ee h^o

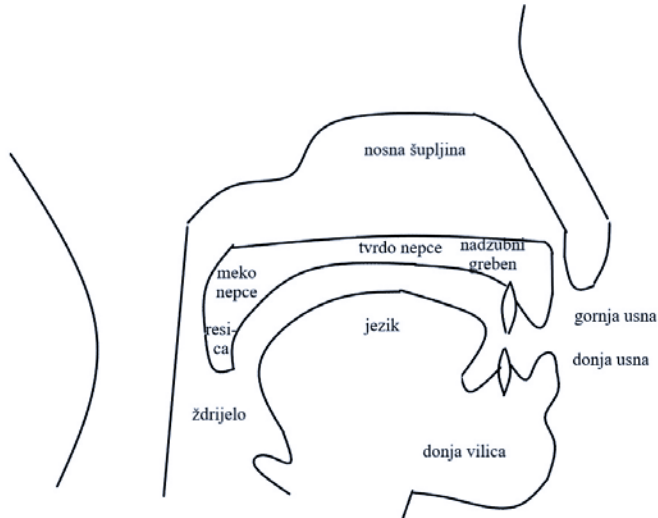
06 ^ˆglAvni i ^ˆODgovorni za ^ˆObjavještajne i protuobavještajne
službe u bo? posljednji deset go-<<creaky>dina> ^ohh

07 zašto se ^ˆnjEga amnes`TIra od cijele `priČe; ^oh[h]

08 vo: <<all>[^ˆMHM,]>

09 po: jer mi nije ^ˆJASno ka[ko ^ˆmOže,]

10 vo: [ali nije ga se amnes]^ˆTIralo;

Sl. 20. Crtež poprečnog presjeka vokalnog trakta sa ubilježenim izgovornim organima

Sl. 21. Crtež poprečnog presjeka vokalnog trakta sa ubilježenim izgovornim mjestima

Klinička fonetika (engl. ‘clinical phonetics’) primijenjena je fonetika koja je ključna kod opisa simptoma i dijagnosticiranja izgovornih smetnji, jezičnih smetnji, te poremećaja glasa.

Komplementarna distribucija (engl. ‘complementary distribution’) u fonologiji se odnosi na konstantno različitu neposrednu, segmentnu (glasničku odnosno fonemsku) okolinu dva segmenta (glasnika odnosno fonema) u paradigmatском odnosu unutar cjelina (izgovorne odnosno jezične jedinice) koja ostvaruju zajednički fonem odnosno koja ostvaruje zajednički grafem. U hrvatskom su primjerice u komplementarnoj distribuciji glasnici [n] i [ɲ] od kojih se mekonepčani [ɲ] izgovara neposredno prije mekonepčanih [k] i [g], a nadzubni [n] u svim ostalim položajima fonema /n/.

Signal popunjavanja stanke (engl. 'hesitation sound') u većini kultura podrazumijeva produženo ostvarivanje određenog otvornika u trenucima potrage za odgovarajućom riječi, jezičnom konstrukcijom ili u trenucima prisjećanja na određeni podatak sa ciljem da se zadrži uloga govornika. U razgovorima na hrvatskom jeziku signal popunjavanja stanke ostvaruje se kao središnji, srednje visoki otvornik [ə], u razgovorima na njemačkom jeziku ovom otvorniku može biti dodan i dvousnjeni

nosni glasnik [m] (bilježi se *äh* ili *ähm*), u razgovorima na engleskom jeziku to je često srednje otvoreni, stražnji nezaokruženi otvornik [ʌ] sa dvousnjenim nosnim glasnikom [m] u nastavku.

U sljedećem transkriptu dijela razgovora između voditelja emisije i pozivateljice koji je vođen unutar radijske kontakt-emisije o Danu neovisnosti u Republici Hrvatskoj voditelj u više navrata (redci 06 i 07) ostvaruje signal popunjavanja stanke:

Transkript 28: *Šest redaka Brune Bušića*

- 01 po: †^DObila sam na: na ^Internetu ee e? s? †`šEst
redaka koje na†`pIsao bruno `bUŠič?
- 02 ee tisuću devetsto sedamdeset i †`PEte;
- 03 °h ^smIjem li ih pro^ČItati;
- 04 vo: °h ^AJmo_e ostavit za neku drugu [e^mIsiju:;]
- 05 po: [x x]
- 06 vo: ee: (--) †`AMo govoriti o danu neovisnosti o ^vAšim
pro^mIšanjima;**
- 07 a o memo^Arima °h ee (-) `POZnatih ee ^ljUdi (-) <<all>ćemo
u nekoj drugoj emisiji;>

U retku 03 pozivateljica u obliku upitne rečenice moli za dozvolu za citiranje hrvatskog političara i publicista Brune Bušića u eteru, koje su je očito dojmile. Voditelj odbija molbu za dozvolu za čitanje spomenutih redaka ističući neprimjerenost njihovog čitanja u emisiji. On obrazlaže svoje odbijanje molbe tako što refokusira stvarnu temu emisije *hajmo govoriti o danu neovisnosti* i tako što spominje poželjnost izricanja vlastitih promišljanja pozivatelja u eteru. Konačno se odbijanje ublažava tako što se tema koju je pozivateljica predložila i koju voditelj obuhvaća apstrahirajućim izrazom *o memoarima poznatih ljudi*,

---

naziva primjerenom za neku drugu emisiju. Sukladno pravilu da su manje preferirani responzivni izričaji jezično kompleksniji, da sadrže stanke i/ili signale popunjavanja stanke, voditeljevo odbijanje molbe za dozvolu proteže se preko čak tri izričaja, sadrži tri značajnije stanke i tri signala popunjavanja stanke *ee*: odnosno *ee*.

Krnji oblik riječi (engl. ‘weak form’) je glasovno ostvarenje riječi koje odlikuje ispuštanje glasnika i eventualno promjena jednog ili više preostalih tipičnih ostvarenja fonemā odnosno njihovih položajnih inačica u najmanje jednom razlikovnom obilježju uslijed nenaglašavanja te riječi u sintagmi. Primjeri za krnji glasovni oblik bili bi *pre š’(e)dnik, gl’ajte i čet’ri, ne’akav*.

Lingvistička fonetika (engl. ‘linguistic phonetics’) je grana fonetike koja se bavi transkontekstualnim i svim govornicima određenog jezika zajedničkim odlikama jedinica u govoru na tom jeziku koje nisu individualne, trenutne ili univerzalne.

Sintaktička usitnjenost razgovora (engl. ‘syntactical fragmentation of conversation’) je odlika češćeg verbalnog interveniranja u razgovornoj upotrebi jezika nego što je to slučaj u monološkim upotrebama jezika bilo da se vlastiti izričaji revidiraju, upotpunjuju, popraćuju primjerenim izričajima, bilo da se verbalno reagira na inicijalni izričaj sugovornika. Takvi česti zahvati rezultiraju kraćim izričajima u razgovorima. U pravilu se i diskursne oznake izriču sintaktički i prozodijski neuklopljene u svoju neposrednu govornu okolinu što dokazuje da se s njom najprije najavi govorni čin i da se tek tad osmišljava odgovarajuća jezična konstrukcija za govorni čin. U

sljedećem transkriptu veznik *jer* u retku 24 nadovezuje mogući razlog slabe izlaznosti na predstojećim lokalnim izborima smješten u upitnu rečenicu u upravnom govoru koja predstavlja moguću rečenicu hrvatskih birača koja govori o raspoloženju njihovog jednog dijela. Izričaj iz retka 22 čiji će sadržaj biti obrazložen i veznik *jer* s jedne strane i obrazloženje iz retka 25 s druge strane ne čine ni sintaktičku ni prozodijsku cjelinu. U pisanoj upotrebi hrvatskog jezika rečenica bi vjerojatno glasila: *Na lokalnim izborima će opet biti izlaznost trideset posto, jer hrvatski birači misle da ne mogu ništa promijeniti.* ili sl.

Transkript 29: *Izlaznost od trideset posto*

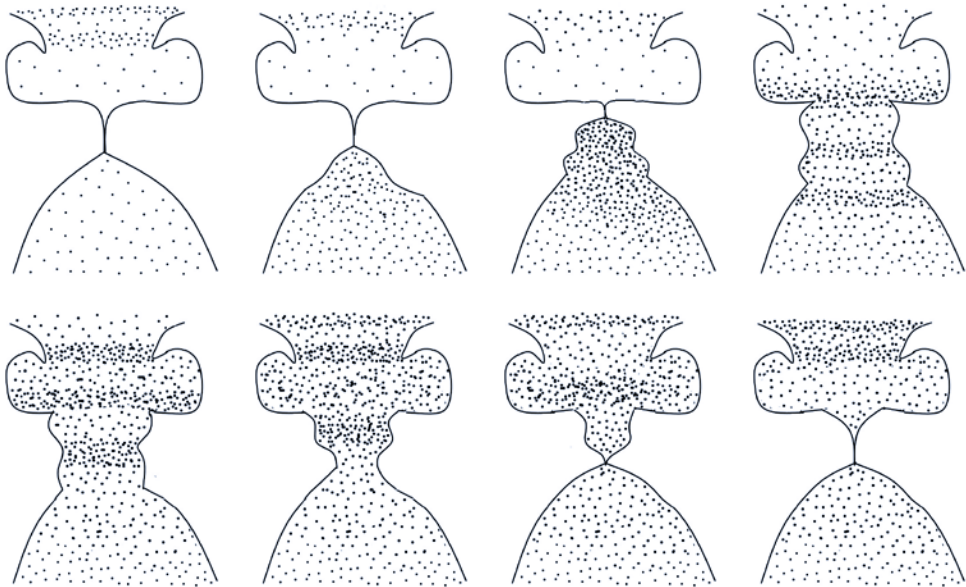
- 22 po: <<all>biće lokalni izbori opet će biti izlaznost trideset
PO[sto]-
- 23 vo: [hehe]
- 24 po: jer>
- 25 <<h>`KO mi `štA mi možemo [promijenit];>
- 26 vo: [he he]

Mioelastična aerodinamična teorija glasanja (engl. 'The myoelastic-aerodynamic theory of phonation') je teorija prema kojoj glasnice trepere pokrenute zračnom strujom koja pri izdisaju na putu iz pluća prema ustima i/ili nosnicama prolazi kroz grkljan. Glasnice za ovu aktivnost trebaju biti priljubljene jedna uz drugu ili blago razmaknute da bi ih zračna struja razmaknula i da bi se potom zbog smanjenog bočnog tlaka, koji u međuglasničnom prolazu pri strujanju zraka nastaje periodično, opet dovele u taj isti položaj (vidi sliku 22.). Ovu teoriju su u 19. stoljeću iznijeli njemački fiziolozi Johannes Müller i Hermann von Helmholtz nakon čega je postala najprihvatljivijom teorijom glasanja što je ostala do današnjeg dana.

Spooredna sekvencija (engl. 'side-sequence') predstavlja verbalni potez ili slijed verbalnih poteza unutar razgovora koji nakratko prekida prethodni razgovorni slijed i koji je u tome trenutku iz nekog razloga bitan za razgovor. U sljedećem isječku iz razgovora voditeljičin zahtjev upućen pozivatelju (redak 07) i pozivateljeva najava izvršenja radnje na koju voditeljica potiče (redak 08) na par trenutaka prekidaju pozivateljevo postavljanje pitanja.

Transkript 30: *Stišavanje radija*

- 04 po: ma inʔtere`SIra me `nEšto; ((jak šum mikrofoni je oko 0.5 sek))
- 05 ee recimo ↑`HA `tE; (-)
- 06 [ee]
- 07 vo: h <<h, f>[em ^MOže]te li `mAlO molim vas samo `rADio `smAnjiti>
<<dim>ako ga sluša,te.>
- 08 po: (-) da da tu sam `blIzu `RADija. °hh
- 09 gledajte o`VAko-

Sl. 22. Prikaz uloge nadtlaka i podtlaka u razmicanju i primicanju glasnica u međuglasničkom prolazu prema mioelastičnoj aerodinamičnoj teoriji glasanja

Mjesto izgovora (engl. ‘place of articulation’) je mjesto najvećeg sužavanja prolaza glasu ili zračnoj struji u vokalnom traktu podizanjem jezika odnosno donje usne prema nepcu, gornjoj usni odnosno gornjim sjekutićima. Takvo podizanje potpuno ili djelomično prolazno zatvara ili stješnjava prolaz zračnoj struji za vrijeme izgovora zatvornika.

Načelo najvećega pristupa (engl. ‘maximum onset principle’) je način podjele riječi na slogove u govoru ili pisanju. Podjela na slogove je u govoru čujna (slogovi se izgovaraju zasebno kao izgovorne cjeline) odnosno vidna u pisanju (slog koji prelazi u sljedeći redak odvaja se crticom od ostatka riječi). Prema ovom načelu slijed zatvornika najprije popunjava pristup sloga poštujući ljestvicu zvonkosti i ostala slogovna pravila jezika o kojem se radi, a zatvornici koji se prema tim istim pravilima ne mogu naći u slijedu zatvornika u pristupu,

Slogovi anakruze (engl. ‘anacrustic syllables’, njem. ‘anakrustische Silben’) su početni, nenaglašeni slogovi intonacijske jedinice. Jezikoslovna literatura na engleskom i njemačkom jeziku ovaj pojam posuđuje iz metrike odnosno muzikologije. Izgovaraju se relativno brzo pri brzom nadovezivanju bez stanke na prethodnu intonacijsku jedinicu (engl. ‘rush through’) čime govornik u razgovoru nastoji zadržati riječ.

raspoređuju se u odstup prethodnog sloga. Ovo načelo vrijedi kao najrasprostranjeniji način slogovanja u jezicima svijeta.

Stanke u razgovoru (engl. ‘conversational pauses’) nastaju prekidanjem proizvodnje govora što je redovno slučaj pri udisanju, pri prepuštanju riječi sugovorniku, pri odgađanju nekog neželjenog verbalnog poteza, pri osmišljavanju odgovarajućeg izraza ili pri (su)konstituiranju prozodijskog uzorka koji čini (lokalni) razgovorni stil.

Način izgovora (engl. ‘manner of articulation’) je način prolaska glasa ili zračne struje suženim vokalnim traktom koji može biti potpuno ili djelomično prolazno zatvoren, stiješnjen ili potpuno zatvoren u prvoj fazi i stiješnjen u drugoj fazi nastanka zatvornika, pa glas ili zračna struja mogu biti prolazno zaustavljeni, mogu se trljati od rubove jezika odnosno usana i nepca odnosno zuba, mogu najprije biti zaustavljeni, pa propušteni da se trljaju uz rubove i kod zvonačnika glas može biti preusmjeren prema propusnim dijelovima vokalnog trakta.

Naglasak riječi (engl. ‘accent’) je glasovno isticanje jednog sloga riječi promjenom smjera kretanja melodije riječi, promjenom glasnoće ili duljenjem samoglasnika sloga u odnosu na vrijednosti drugih slogova u riječi koje rezultira zvučnom prominentnošću isticanog sloga. Naglasak riječi uz glasovni slijed pripada zvučnom identitetu riječi od kojeg između ostalog ovisi njena prepoznatljivost. Naglašavanje riječi zadanim okvirnim smjerom promjene kretanja melodije riječi unutar jednog ili dva sloga zastupljeno je u jezicima sa razlikovnim tonskim naglascima kojima između ostalih pripada i hrvatski jezik (vidi sl. 23 i 24.). Zvučnom identitetu riječi u tim jezicima uz glasovni slijed i zvučnu prominentnost jednog sloga pridružuje se i okvirna melodija riječi. Ona je rijetko jedino razlikovno obilježje kao npr. u riječima *luka* (nom. jed., pristanište za brodove) i *Luka* (nom. jed., muško ime) odnosno *luka* (gen. jed. od *luk*, dio kružne krivulje) hrvatskog jezika sa različitim smjerovima promjene kretanja melodije riječi ili npr. u

Trenutak zasićenja razgovora (engl. ‘conversational saturation point’) predstavlja mogući ishod razgovora u kojem nakon trenutka za uzimanje riječi nitko od sudionika u razgovoru ili ne uzima riječ ili uzima riječ da bi ostvario kraći govorni prinos koji uglavnom predstavlja ponovno, zaključno i sažeto spominjanje nekog tematskog elementa iz dotadašnjeg dijela razgovora.

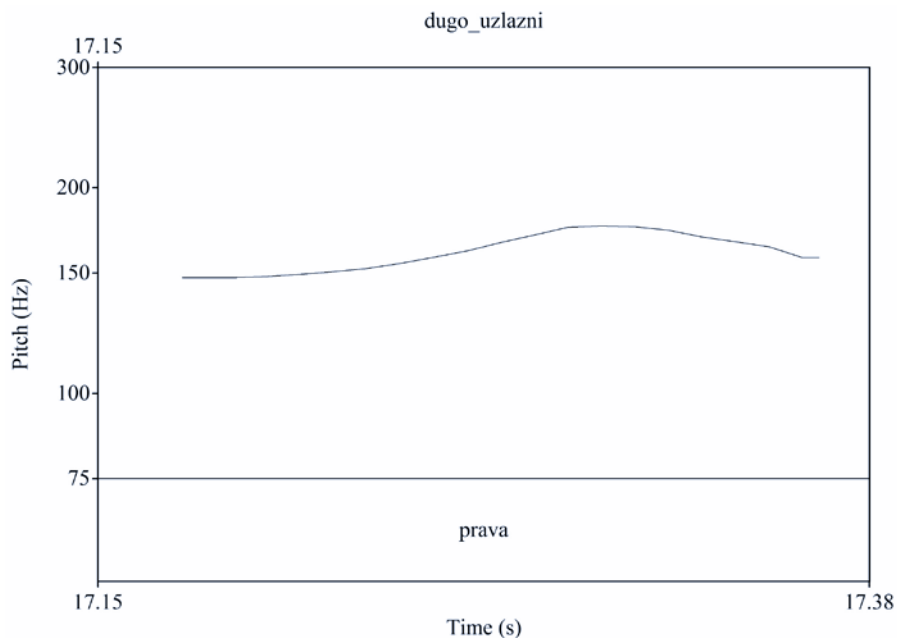
luka (gen. jed. od *luk*, biljka s lukovicom) i *luka* odnosno *Luka* sa različitim dužinama naglašenog sloga. U jezicima u kojima tonski naglasci nisu razlikovni smjer promjene kretanja melodije riječi nije zadan u leksičkom unosu nego ovisi o konkretnim potrebama komunikacijske situacije koje nadilaze prenošenje denotativnog značenja.

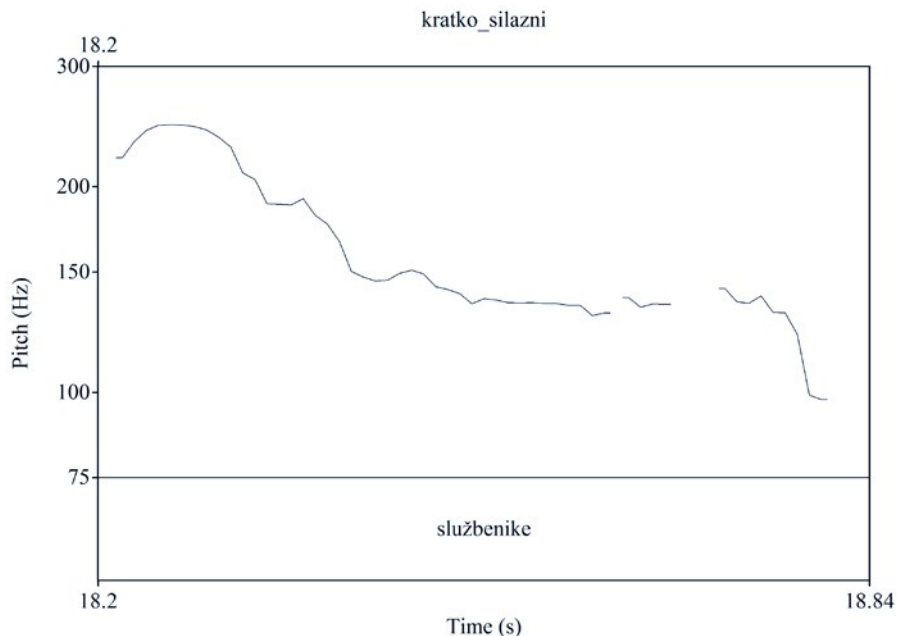
Trenutak za uzimanje riječi u razgovoru (engl. 'TRP - transition relevance place') predstavlja dio razgovora koji se nadovezuje na smisleno, jezično i djelatno potpun izričaj odnosno slijed izričaja. Prethodi mu izričaj sa završnim glasovnim uzorkom koji je povezan sa slabljenjem govornog intenziteta koji nagovještava namjeru prepuštanja riječi govornika drugim sudionicima u razgovoru. Ovaj trenutak je u razgovorima u određenoj mjeri predvidljiv, pogotovo ako se radi o frazemskim konstrukcijama, ponajprije zahvaljujući poznavanju jezičnih konstrukcija u smislu redoslijeda i ostvarenosti njihovih konstituenata, sposobnosti određivanja njihove situativne prikladnosti i mogućnosti prepoznavanja rečenične melodije koja obično prethodi smjeni govornikā. Sljedeći isječak iz transkripta razgovora između voditelja radijske emisije, pozivatelja i generala Hrvatske vojske o modernizaciji Hrvatskog vojnog zrakoplovstva opimjeruje trenutak za uzimanje riječi nakon kojeg voditelj

i preuzima ulogu govornika. Pozivatelj najprije tematizira mogućnost upotrebe već postojećih migova HV-a u retku 01, u redcima 02 i 03 obrazlaže svoj stav ograničavanjem njihovog djelovanja na hrvatski zračni prostor i na posljertku izriče završni upitni prijedlog nakon kojeg se očekuje zauzimanje stava o ovoj mogućnosti ostalih sudionika u razgovoru. Trenutak za uzimanje riječi ostvaren je tek nakon izričaja u retku 05 jer izričaj u retku 01 odlikuje melodijski završno uzlazni, u govoru na hrvatskom jeziku nezavršni glasovni obrazac, a intonacijsku jedinicu u retku 02 nedovršenost jezične konstrukcije.

Intonacijska jedinica iz retka 04 brzo je nadovezana na intonacijsku jedinicu iz retka 03, a izričaj iz retka 04 odlikuje nezavršni glasovni obrazac. Završni izričaj iz retka 05 ima završnu blago silaznu melodiju kao i posljednji slog izgovoren škripavim glasom što predstavlja jedan od završnih glasovnih obrazaca.

Sl. 23. Dijagram sa govornom melodijom riječi prava hrvatskog jezika (gen. jed. od právo), koja u prvom slogu ima dugo uzlazni prozodem, u autentičnoj razgovornoj upotrebi unutar nezavršne intonacijske jedinice

Sl. 24. Dijagram sa govornom melodijom riječi službenike hrvatskog jezika (ak. mn. od službenik), koja u prvom slogu ima kratko silazni prozodem, u autentičnoj razgovornoj upotrebi unutar nezavršne intonacijske jedinice

Transkript 31: *Migovi II*

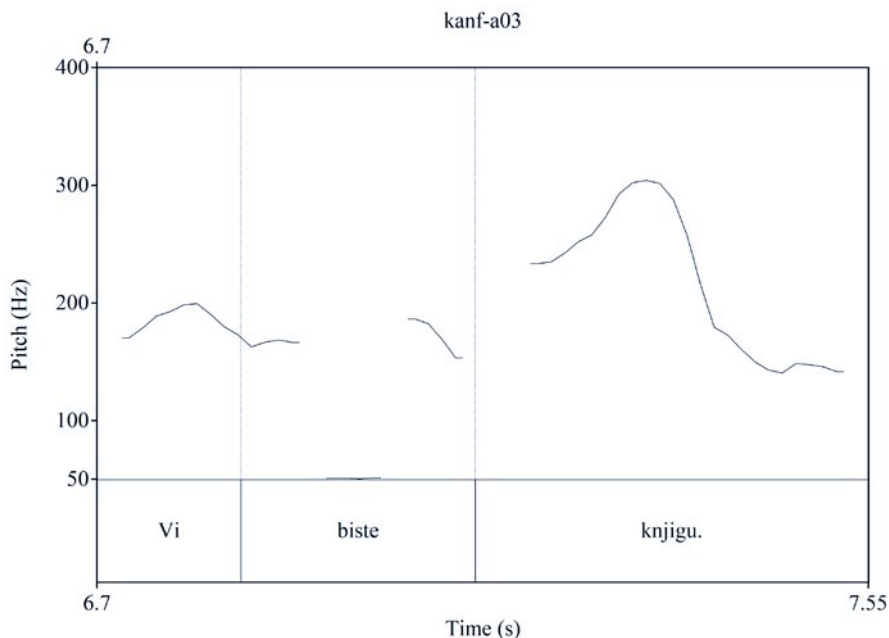
01 po: ^mIgovi još `Uvijek mogu †`vRlo dobro ´KOristiti?
02 °hh i za n? †`čUvanje †`NAŠeg `nEba su; (-)
03 još ^UVijek zadovo`ljAvajući;=
04 =i zbog †`ČEga °h ne bi to ^nApravili;
05 **da produžimo zrako†`plOvstvu ^VIJEK traje<<creaky>nja;>**
06 vo: hvala `LJE[pa];

Naglasnica (engl. ‘accentuated word’) je riječ koja se u odnosu na druge neistaknute riječi u istoj sintagmi ističe ponajprije značajnom promjenom smjera kretanja

govorne melodije odnosno skoka tonske vrijednosti unutar te riječi, a povremeno i nešto glasnijim i dužim izgovorom te riječi (vidi sl. 25.).

Trojna sekvencija (engl. ‘triple sequence’) nastaje unutar razgovora kada se na inicijalni izričaj uzvratu istom ili sličnom govornom radnjom koja ispunji očekivanje responzivnog

izričaja i istovremeno stvori očekivanje još jednog. Primjer trojne sekvencije bila bi primjerice pitanje - protupitanje - odgovor sekvencija.

Sl. 25. Dijagram sa promjenama osnovne frekvencije u izričaju *Vi biste knjigu* u kojem je riječ *knjigu* istaknuta skokom tonske vrijednosti u odnosu na prethodne dvije riječi i uzlaznom pa silaznom promjenom smjera kretanja govorne melodije u naglašenom slogu knji.

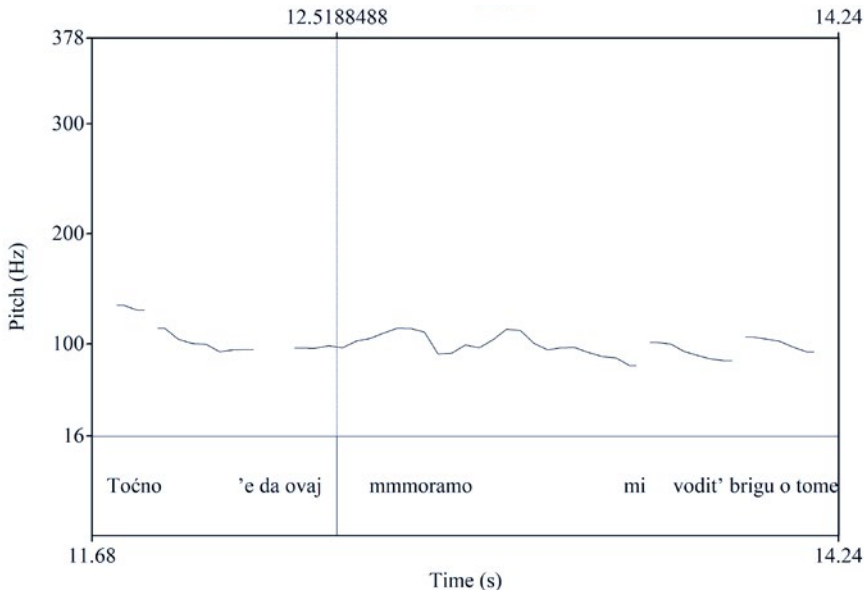
Nenaglasnica (klitika, engl. ‘clitic’) je riječ koja se glasovno ne ističe zbog čega ne može samostalno tvoriti izgovornu cjelinu, pa se redovito pojavljuje unutar izgovornih cjelina sa naglašenom riječju i eventualnim drugim nenaglašenim riječima (vidi sl. 26.). Nenaglasnice su uglavnom nepunoznačnice (prijedlozi, veznici, čestice), ali i pomoćni glagoli, a u određenim okolnostima i zamjenice. Prema položaju u odnosu na naglašenu riječ dijele se na prislonjenice (proklitike) koje prethode naglašenoj riječi i naslonjenice (enklitike) koje slijede naglašenoj riječi.

Uzimanje i prepuštanje riječi (engl. ‘turn-taking’) je jezičnim i govornim sredstvima implicitno uređen mehanizam smjenjivanja govornika u razgovoru bez upadanja u riječ i bez nastajanja dužih stanki. Smisljena potpunost govorne radnje, dovršenost jezične konstrukcije i završni glasovni obrazac koji je povezan sa slabljenjem govornog intenziteta upućuju na prepuštanje riječi sugovorniku. Prepuštanje riječi također može biti (više ili manje) eksplicitno signalizirano jezičnim sredstvima kao npr. sa *toliko* u retku 07 u sljedećem isječku iz transkripta jednog autentičnog razgovora između pozivatelja, voditelja emisije i gosta:

Transkript 32: *Migovi I*

05 po: da produžimo zrako↑`plOvstvu ^VIJEK traje<<creaky>nja;>
 06 vo: hvala `LJE[pa];
 07 po: [to^LIko;
 08 vo: [^EVoh°] ee (.) generale `čUletiću;=
 09 go: =ma ^jA se bojim da je ^vIJEk ee mi? ^mIgovima kojima
 raspo`LAžemo na isteku;=

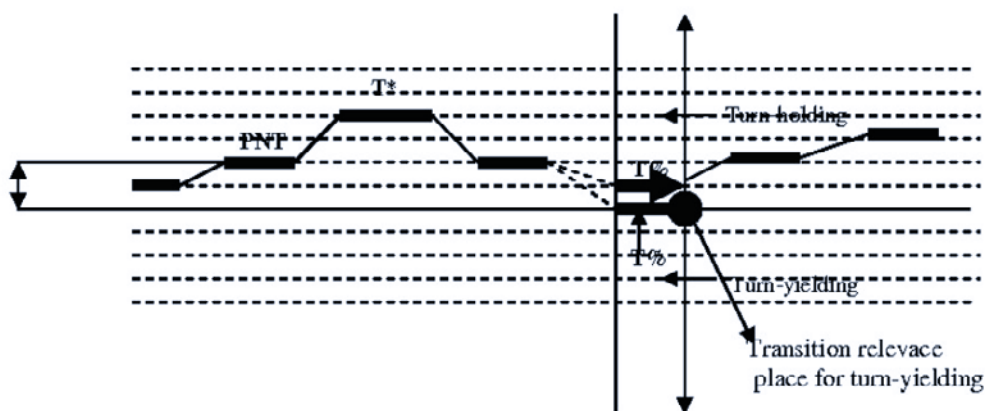
Sl. 26. Nenaglasnice je, da ovaj u govornoj riječi točno 'e da ovaj u dijagramu sa ubilježenim promjenama vrijednosti osnovne frekvencije govornog signala u izričaju Točno 'e da ovaj moramo mi vodit' brigu o tome.

Nosnost (engl. 'nasal resonance', 'nasality') je komponenta glasa kojemu je osim kroz usnu šupljinu, spuštanjem stražnjeg dijela mekog nepca, omogućen prolaz i kroz nosnu šupljinu koja pojačava harmonike vrijednosti 200 do 400 Hz, a prigušava one vrijednosti 600 do 1500 Hz. Nosnost predstavlja jedno od razlikovnih obilježja nosnih glasnika, a stalno prisutna u većoj mjeri je nepoželjna osobina glasa.

Nosni glasnik (nazal, engl. 'nasal') je zatvornik koji u svojoj prvoj fazi spuštanjem mekog nepca omogućava prolaz glasu kroz nosnu šupljinu dok je u usnoj šupljini dodiranjem jezika ili usnama potpuno zatvoren prolaz koji se u drugoj fazi potpuno otvara. Nosna šupljina kao rezonantni prostor pojačava frekvencije glasa između 200 i 400 Hz, a prigušuje frekvencije između 600 i 1500 Hz što ostavlja slušni dojam nosnosti nosnih glasnika. U hrvatskom postoje nosni glasnici [m], [n], nepčani [ɲ] (<ɲj>), mekonepčani [ɲ] (npr. u *stanka*) i zubnounsni [ɲ] (npr. u *tramvaj*).

Vremenski raspon bitan za određivanje trenutka za uzimanje riječi (engl. 'TRS - Transition relevance space') odnosi se na vremenski raspon unutar intonacijske jedinice unutar kojeg se ostvaruje završni odnosno nezavršni glasovni obrazac i unutar kojeg sugovornik koji namjerava uzeti riječ može, ponajviše na osnovi govorne melodije, saznati privodi li govornik svoj govorni prinos kraju ili ne. U hrvatskom i njemačkom jeziku započinje sa tonskom vrijednosti sloga koji neposredno prethodi posljednjem naglašenom slogu prije potencijalnog kraja rečenice (npr. *Jučer*

sam obavio sve↓), a završava sa tonskom vrijednosti posljednjeg sloga potencijalne rečenice. Razlika početne i završne tonske vrijednosti određuje radi li se o završnom ili nezavršnom glasovnom obrascu: veća od četiri polutona čini završni glasovni obrazac, manja od te vrijednosti čini nezavršni glasovni obrazac u razgovorima na njemačkom odnosno hrvatskom jeziku (vidi sl. 32.).

Sl. 27. Shematski prikaz bitnih dijelova vremenskog raspona bitnog za određivanje trenutka za uzimanje riječi (PNT - tonska vrijednost sloga koji neposredno prethodi posljednjem naglašenom slogu prije potencijalnog kraja rečenice; T^* - tonska vrijednost posljednjeg naglašenog sloga prije potencijalnog kraja rečenice; $T\%$ - tonska vrijednost posljednjeg sloga prije potencijalnog kraja rečenice, $\rightarrow$ - kod zadržavanja uloge govornika, $\bullet$ - kod prepuštanja uloge govornika)

Okrugao glas (engl. 'throaty voice') je vrsta glasa koji odlikuje boja koju određuje jako područje frekvencijskog spektra od 2000 do 2500 Hz koje pojačava skraćena ždrijelna šupljina koja se krati podizanjem grkljana i mekog nepca te povlačenjem jezika unatrag. U našoj i susjednim kulturama pojavljuje se u ruralnom govoru vjerojatno jer uz malo napora postiže razmjerno glasan govor.

Zajedničko ostvarivanje izričaja (engl. 'collaborative construction of an

utterance') može uslijediti govornikovim čujnim poteškoćama sa pronalaskom riječi unutar nedovršene rečenice i sugovornikovom anticipiranju nedostajuće riječi koju onda u nastavku nudi govorniku kao odgovarajuću. Sugovornik u većini slučajeva prihvaća ponuđenu riječ tako što je ponovi. Sljedeći transkript oprimjeruje pozivateljčinu potragu za preciznijim nazivom za ljude koji se po službenoj dužnosti brinu o čistoći i urednosti gradskih groblja koja završava opisom zanimanja (redak 28), a ne i preciznijim nazivom, budući da voditeljica smatra

---

da precizan naziv nije bitan za daljnji tijek razgovora, što pozivateljica ponavljanjem podržava u retku 29.

Transkript 33: *Komunalci*

- 26 po: a oni jadnici 'LJUdi koji 'rAde <<creaky>gore>
27 °hh <<creaky>ee kAko> se oni 'ZOvu koji su-
28 vo: [dobro koji se 'bAve] grobljem u ['REdu]-
29 po: [x xxxx x] [ta:]ko grobljem u 'REdu,
30 °h 'njI:ma 'V:E:liko hvala 'vE:liko priznanje-
31 šta ↑^Oni gore preživljavaju pa to je <<creaky>prestrašno>

Optimala (engl. 'optimal octave') predstavlja frekvencijsko područje glasnika koji izvornim govornicima određenog jezika izaziva optimalni podražaj koji pobuđuje prepoznavanje fonema čiji je taj glasnik ostvarenje. Filtriranjem optimalne i izlaganjem neizvornih govornika optimalni u fonetskoj korekciji izgovora sprječava se zamjena glasnika sličnim glasnikom materinskog jezika u percepciji i potiče stvaranje ispravnog utiska zvučnog identiteta glasnika.

Ortoepija (pravogovor, engl. 'orthoepy') predstavlja propisani izgovor određenog standardnog jezika s ciljem izjednačavanja izgovora tog jezika kod govornika različitih substandardnih varijeteta (dijalekata, sociolekata, gradskih varijeteta itd.) radi njihovog lakšeg sporazumijevanja. Ortoepija propisuje izgovor glasnika unutar rječničke glasovne cjeline, mjesto naglaska riječi, intonaciju rečenice i, u nekim jezicima, okvirnu melodiju riječi.

Znak nagle spoznaje ili aha-signal (engl. 'change-of-state token') komentira sugovornikov prethodni govorni prinos kao informativan za trenutnog govornika, pa mu često slijede sadržajni i usmjereniji sugovornikovi govorni prinosi nakon zamjene govornih uloga. U razgovorima na američkom engleskom ostvaruje se *oh*, a u razgovorima na hrvatskom *aha*, *oo* i *uu* ovisno o tome je li za spoznaju bilo potrebno relativno duže vrijeme (*aha*), te radi li se o ugodnoj (*oo*) ili neugodnoj novosti (*uu*). Sljedeći transkript dijela razgovora između pozivateljice, pisca i voditeljice radijske emisije oprimjeruje upotrebu znaka nagle spoznaje *aha* kojim voditeljica daje do znanja da je prepoznala pozivateljčinu želju za besplatnim primjerkom knjige gostujućeg pisca u prilično neizravnom zahtjevu ostvarenom u redcima 01, 02 i 03.

Transkript 34: *Knjiga*

01 po: pa ću iskorist_ovu ^prilku evo možda jednu ^KNJIgu ako
bude_ ^mOgla i tako;=
02 <<creaky>evo ja>ne bi bila ↑`JA da to ne? `nE; <<creaky>pitam=
03 =et[o>
04 vo: [a^HA;=
05 =vi biste ^KNJIgu;

Ortofonija (engl. ‘Orthophony’) predstavlja skup normi poželjnih načina glasanja u određenoj kulturi i tehnike uz pomoć kojih se ti poželjni načina glasanja usvajaju. Poželjni načini glasanja ne teže samo milozvučnom glasu, nego i značajkama glasa koje slušači povezuju sa ljudskim vrlinama i poželjnim tjelesnim karakteristikama kao i glasu koji dugoročno ne zamara govorni aparat i ne uzrokuje njegova patološka stanja.

Osnovni ton (osnovna frekvencija, f_0 , engl. ‘fundamental frequency’) govornog signala je naizmjenično zgušnjavanje i razrjeđivanje zračnog tlaka koje stvaraju periodični titraji cijelih glasnica. U frekvencijskom spektru govornog signala predstavlja ton najniže frekvencije.

Otvornik (vokal, engl. ‘vowel’) je glasnik čiji izgovor ne zahtijeva značajnije sužavanje prolaza glasu u vokalnom traktu, pa ga čini samo zvanačni udio bez imalo šuma. Jednog od drugog razlikuje boja, tj. različito raspoređeni formanti - područja akumulirane zvučne energije - čije se vrijednosti mijenjaju kako se mijenjaju položaj jezika, usana i mekog nepca. Otvornici hrvatskog jezika su [a], [e], [i], [o], [u] i [ie].

Yorška fonetika (engl. ‘York phonetics’) je istraživačka paradigma unutar fonetike i fonologije, osmišljena i primjenjivana na Sveučilištu u Yorku. Usredotočena je na zvučne obrasce u autentičnim razgovorima i njihove interakcijske funkcije, kako na prozodijskoj, tako i na segmentnoj razini. Metodološke okvire posuđuju od analize razgovora (engl. ‘conversation analysis’) i etnografije komunikacije. Začetnici ovog pravca su John Local, John Kelly i Bill Wells. Nedugo nakon utemeljenja prerasta u fonetiku odnosno fonologiju razgovora (engl. ‘The phonetics of talk-in-interaction’ i ‘phonology for conversation’) kada se počinje primjenjivati i izvan Ujedinjenog Kraljevstva i na razgovore na drugim jezicima.

Palatografija (engl. ‘palatography’) je tehnika u artikulacijskoj fonetici pri kojoj se određuje dodirna površina koju jezik pri artikulaciji određenog glasnika ostvari dodirujući tvrdo nepce. Prvotna verzija podrazumijevala je posipanje umjetnog nepca (koje se stavlja preko tvrdog nepca) prahom koji bi pri artikulaciji određenog glasnika jezik oblizao sa mekog nepca i na taj način ostavio trag odnosno bojenje jezika koji ostavlja trag na umjetnom nepcu što se onda precrtavalo na palatogram. Elektropalatografija je unaprijeđena tehnika sa ugrađenim senzorima u umjetnom nepcu koji računala šalju obavijesti o dodiru jezika.

Postavljanje ili impostacija glasa (engl. ‘voice impostation’) je svjesno ustaljivanje položaja određenih izvršnih govornih organa koji rezultira ugodnom bojom glasa, glasnoćom bez pretjeranog naprezanja i sposobnošću da se izvršni govorni organi govorom dugotrajno naprežu, a dugoročno prevenira patološka stanja govornog aparata. Postavljanja mogu biti dišna, grkljanska i nadgrkljanska, pa se postavljaju trbušni, međurebreni i mišići dijafragme, grkljan, ždrijelo, meko nepce, donja čeljust, jezik i usne.

Potpuni oblik riječi (engl. ‘strong form’) je glasovno ostvarenje riječi koje odlikuje potpunost glasničkog oblika riječi i dosljednost u ostvarenju razlikovnih obilježja tipičnih ostvarenja fonemā odnosno njihovih položajnih inačica usljed naglašavanja te riječi u sintagmi. Primjeri iz hrvatskoga jezika za potpuni glasovni oblik riječi mogli bi biti *predsjednik*, *gledajte*, *četiri*, *nekakav*.

Prekidnik (okluziv, engl. ‘stop’) je zatvornik kojeg odlikuje potpuno zatvaranje prolaza glasu ili zračnoj struji u njegovoj prvoj fazi i potpuno otvaranje prolaza u drugoj. Prekidnici u hrvatskom su [p], [b], [t], [d], [k], [g] i [ʔ].

Približnik (aprosimant, engl. ‘approximant’) je glasnik koji nastaje primicanjem jezika nepcu ili primicanjem usana jedne drugoj njihovim zaokruživanjem ili primicanjem donje usne gornjim sjekutićima i nešto slabijim propuštanjem glasa kroz nastali tjesnac nego što je to slučaj kod tjesnačnika. U hrvatskom postoje približnici [j] (ostvarenje grafema <j> osim u međusamoglasničkom položaju uz <e> ili <i>) i [v] (<v>). Dvousnjeni približnik [w] postoji između ostalih u engleskom (<w>) i poljskom jeziku (<ł>).

Prihvaćeni izgovor (engl. ‘received pronunciation’) je nadregionalno najupotrebljiviji izgovor određenog standardnog jezika pa samim time i njegov standardni izgovor koji potječe iz intelektualnih krugova nacionalnih kulturnih, znanstvenih, medijskih i upravnih središta, a koristi ga i teži mu u javnoj i privatnoj upotrebi jedan dio građana države, drugi dio građana ga koristi i teži mu u javnoj upotrebi, a privatno se služi izgovorom svojstvenim lokalnom varijetetu jezika, dok je treći dio građana i javno i privatno sposoban odnosno voljan isključivo se koristiti izgovorom koji je svojstven lokalnom varijetetu jezika.

Propusnik (likvida, engl. ‘liquid’) se može smatrati istoznačnim pojmom sa zvonačnikom budući da propusnik ističe artikulacijsku odliku nesužavanja prolaza glasu ili zračnoj struji u značajnijoj mjeri, a zvonačnik auditivni dojam koji je rezultat tog istog nesužavanja. U propusnike se međutim u literaturi ubrajaju samo bočno propusni glasnici i titrajnici.

Prozodijska (suprasegmentna) sredstva (engl. 'prosodic features') čine govorna melodija, glasnoća govora, brzina govora i govorni ritam. Podražaje imaju u sastavnici glasa - osnovnoj frekvenciji, u jakosti zvuka glasa, u trajanju glasnika i u pravilnim vremenskim razmacima između naglašanih slogova odnosno u jednakom trajanju slogova u nizu. Velikim dijelom svojim promjenama prirodnom vezom izražavaju promjene u razmjerima onoga što znače kao npr. u razmjerima obavijesnosti, bitnosti, nezavršnosti, iznenađenosti, hitnosti, znatiželje itd., a manjim dijelom su konvencionalizirani i jezično odnosno kulturno specifični.

Pucketav glas (engl. 'voice with percussive timbre') je glas koji odlikuju razmjerno glasni harmonici u području frekvencijskog spektra govornog signala iznad 5000 Hz koji nastaju energičnim titranjem glasnica koje se ne razmiču po cijeloj dužini, nego samo manjim, prednjim dijelom. Uz voluminoznost, pucketavost je jedna od spektralnih osobina **ugodnog glasa** u našoj kulturi.

Punoća (engl. 'voice with dull timbre') je glas koji odlikuje boja koju određuje pojačano područje frekvencijskog spektra govornog signala između 400 i 800 Hz. Postiže se povećanjem otvora usta i jačim potiskom zraka trbušnim mišićima pri izdisaju što dodatno napinje grkljan. Predstavlja poželjnu kvalitetu glasa.

Razlikovno obilježje (engl. ‘distinctive feature’) je jedna od odlika iz skupa odlika određenog fonema koju on ne dijeli najmanje sa jednim fonemom unutar fonemskog inventara određenog jezika što ga od njega čujno i razlikuje i što stvara razliku u značenju riječi kada se unutar istog glasničkog okruženja jedan od ova dva fonema zamjeni drugim od ova dva fonema. Odlikuje ga podatak o jednom od položaja ili pokreta izgovornih organa i organa za glasanje (npr. kod razlikovnog obilježja nosnosti ili zvučnosti) ili o jednom od slušnih dojmova pri slušanju glasnika (npr. kod razlikovnog obilježja stridentnosti ili gravisnosti).

Rečenični naglasak (engl. ‘sentence accent’) je glasovno isticanje pojedinih riječi u rečenici između ostalih, nenaglašanih čime se vrši stupnjevanje sastavnica rečeničnog sadržaja - riječi odnosno sintagmi prema njihovoj važnosti u diskursu koja može potjecati od njihove obavijesnosti, tj. njihove neočekivanosti u kontekstu ili od usmjerenosti govornog čina prema referentu kojeg imenuje naglašena riječ. Svoju zvučnu prominentnost naglašena riječ najčešće duguje promjeni/promjenama smjera kretanja govorne melodije koja je upadnija od kretanja govorne melodije u nenaglašenim riječima iste intonacijske jedinice, a rjeđe je duguje značajnijoj promjeni glasnoće. Promjena smjera kretanja govorne melodije odnosno značajnija promjena glasnoće odvija se u slogu koji nosi leksički naglasak, a često i u okolnim slogovima iste fonetske riječi.

Registar (engl. ‘pitch range’) je pojas unutar raspona glasa pojedinca, određen najvišom i najnižom korištenom visinom glasa u njemu, unutar kojeg govornik melodijski ostvaruje određenu sintagmu.

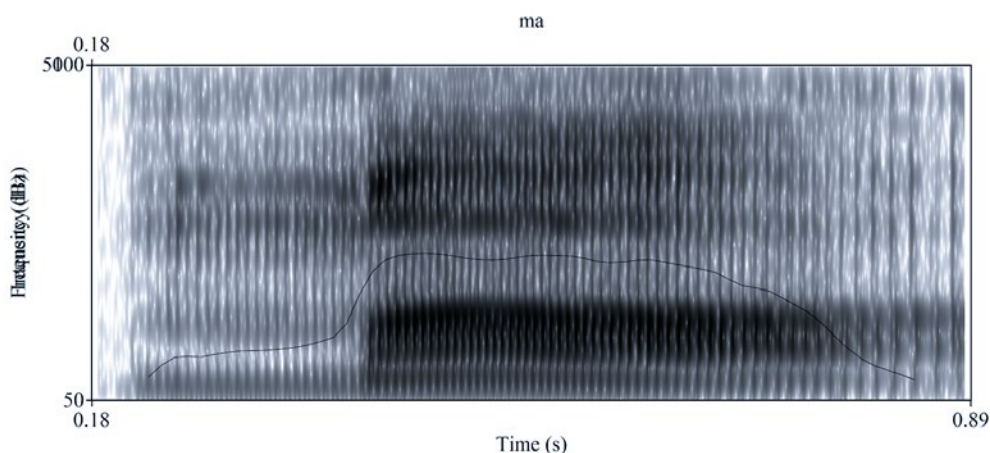
Sekundarno mjesto izgovora (engl. ‘secondary place of articulation’) je mjesto eventualnog drugog po veličini sužavanja prolaza glasu ili zračnoj struji u vokalnom traktu dodatnim, istovremenim sa primarnim, podizanjem jezika odnosno donje usne prema nepcu, gornjoj usni odnosno gornjim sjekutićima. Prema sekundarnom mjestu izgovora glasnici mogu biti labijalizirani, palatalizirani, velarizirani, faringalizirani što znači da uz primarno mjesto izgovora glasnik može odlikovati dodatno zaokruživanje usana, dodatni dodir ostatka prednjeg dijela leđa jezika i tvrdog nepca, dodatno podizanje stražnjeg dijela leđa jezika odnosno dodatno sužavanje ždrijela.

Slivenik (afrikata, engl. ‘affricate’) je zatvornik kojeg najprije odlikuje potpuno zatvaranje prolaza glasu ili zračnoj struji kojem neposredno slijedi stješnjavanje tog istog prolaza na istom ili približno istom mjestu. Slivenici u hrvatskom su [ts] (<c>), [tʃ] (<č>), [tɕ] (<ć>), [dʒ] (<dž>), [dʒ] (<đ>) u njemačkom postoji i slivenik [pf] (<pf>).

Slog (engl. ‘syllable’) predstavlja najmanji potpun ciklus zadržavanja glasa u usnoj šupljini s ciljem napinjanja sljedećeg otvornika, puštanja na taj način akumuliranog glasa čime se odapinje otvornik te njegovog eventualnog prekidanja zatvornikom koje može napinjati otvornik narednog sloga. Nizovi ovakvih uzastopnih ciklusa čine govor. Ovaj ciklus može biti okončan unutar najmanje dva glasnika, a u nekim jezicima broj glasnika u ciklusu može

sezati i do osam (npr. u njemačkom: (*du*) *strolchst* [ʃtrɔlçst] - skitaš se). Dio sloga u kojem dolazi do zadržavanja glasa naziva se *pristup sloga* (engl. ‘onset’), dio u kojem se glas pušta *jezgra* (engl. ‘nucleus’), a dio u kojem se glas prekida *odstup sloga* (engl. ‘coda’) (vidi sl. 29.).

Glasnici unutar dijela zadržavanja glasa i njegovog eventualnog prekidanja nižu se u postupan prijelaz ka odnosno od dijela puštanja glasa prema tome koliko glasa i sami propuštaju (vidi sl. 28.). Redoslijed kategorija glasnika od onih koji propuštaju najviše glasa, pa ih stoga odlikuje čujna zvonkost, do onih koji ga propuštaju najmanje, zbog čega ih odlikuje čujna šumnost, je sljedeći: otvornici sa niskim položajem najviše točke jezika → otvornici sa srednjim položajem najviše točke jezika → otvornici sa visokim položajem najviše točke jezika → zvonačni zatvornici - titrajni i bočno propusni zatvornici te približnici → nosni zatvornici → zvučni tjesnačni, poluprekidni i prekidni zatvornici → bezvučni tjesnačni, poluprekidni i prekidni zatvornici (vidi sl. 30.).

Sl. 28. Spektrogram glasovnog slijeda [ma:] oštvařenog u jednom slogu sa krivuljom koja prikazuje promjenu intenziteta zvuka u jezgri sloga ([a:]) u odnosu na pristup sloga ([m])

---

tonovi raspoređeni su prema učestalosti svoga titraja u smjeru dolje-gore na spektrogramu, gusto nanizane uspravne linije predstavljaju periodične oscilacije zračnog tlaka, tj. prisustvo glasa ili kategoriju zvučnosti, a razmjerno intenzivnija crna boja na spektrogramu znači veći intenzitet zvuka u zacrnjenom frekvencijskom pojasu.

Širina fokusa (engl. ‘focus domain’) je količina glasovno istaknutih sastavnica rečeničnog sadržaja jednim tonskim odnosno glasnosnim događajem. **Uski fokus** podrazumijeva isticanje jedne naglasnice koja se ističe kao imenovani izbor referenta u odnosu na drugi, ranije ponuđeni imenovani izbor referenta u datom kontekstu (kontrastni naglasak) ili koja se jednostavno ističe kao odgovarajuća riječ. **Širokim fokusom** ističe se više od jedne naglasnice, često cijela surečenica, posebice kod neobilježenih, stilistički neutralnih izričaja sa nužno naglašenom posljednjom fonetskom riječju u intonacijskoj jedinici (oksitinski ritam). Sastavnice rečenice prema svojem rasporedu u neobilježenoj rečenici koji je u izravnom odnosu sa njihovom funkcijom u rečenici imaju ili nemaju potencijal da naglašeni ističu nenaglašene sastavnice. Širinu fokusa osim funkcije riječi u rečenici naglašene riječi može određivati i sam način ostvarenja naglasaka.

Škripav glas (engl. ‘creaky voice’, ‘vocal fry’) nastaje posebnom vrstom glasanja za koju je dovoljan minimalan potisak zraka iz pluća koji uspijeva razmicati glasnice u njihovom malom prednjem dijelu razmjerno sporo, pa ga odlikuje niska osnovna frekvencija. Česta je pojava na krajevima izričaja u govoru na televiziji i radiju.

Šumnik (opstruent, engl. ‘obstruent’) je zatvornik kojeg odlikuje potpuno zatvaranje prolaza glasu ili zračnoj struji, njegovo stješnjavanje ili potpuno zatvaranje u prvoj i stješnjavanje u drugoj fazi nastanka, pa ga

većim dijelom ili u potpunosti čini šumni udio i eventualno manji zvanačni udio. U šumnike se ubrajaju prekidnici, tjesnačnici i slivenici.

Tabela sa zatvornicima (engl. 'consonant chart') prikazuje zatvornike određenog jezika odnosno određenih jezika raspoređenih tako da je na osnovi njihovih položaja u tabeli moguće očitati koje je mjesto izgovora zatvornika, koji način izgovora i je li zatvornik zvučan ili bezzvučan. Vodoravni pomak, osim kod para bezzvučan-zvučan, znači različito mjesto izgovora, uspravni pomak različit način izgovora, a za parove smještene u isti pravokutnik tabele mjesto u njegovoj lijevoj polovini znači da je zatvornik bezzvučan, mjesto u desnoj polovini pravokutnika da je zatvornik zvučan (vidi tabelu 1.).

	dvousnjeni	zubnounsneni	zubni nadzubni prednjonepčani	tvrdonepčani	mekonepčani	grkljanski
prekidnici	p b		t d		k g	ʔ
nosni glasnici	m	ɱ	n	ɲ	ŋ	
titrajnici			r			
tjesnačnici		f	s z	ʃ ʒ	ç ʒ	x ɣ h
približnici		v			j	
bočno pro- pusni glasnici			l	ʎ		
slivenici			ts dz	tʃ dʒ	tc dz	

Tab. 1. Tabela sa zatvornicima hrvatskog jezika

p	b	t	d	m	n	nj	k	g	-	r	f	v	s	z	š	ž	h	-
p	b	t	d	m	n	ɲ	k	g	ʔ	r	f	v	s	z	ʃ	ʒ	x	h

j	mv	n ispred g ili k	š ispred ć	ž ispred đ	h ispred zvučnog	c	c ispred zvučnog
j	ɱ	ŋ	ɛ	z	ɣ	ts	dz

l	lj	č	dž	ć	đ
l	ʎ	tʃ	dʒ	tɕ	dʒ

Tab. 2., 3. i 4. sa zatvornicima hrvatskog jezika za koje je korištena međunarodna fonetska abeceda (IPA; donji red u tabelama) i grafemi kojima se bilježe ti zatvornici u hrvatskoj latiničkoj grafiji (gornji red u tabelama)

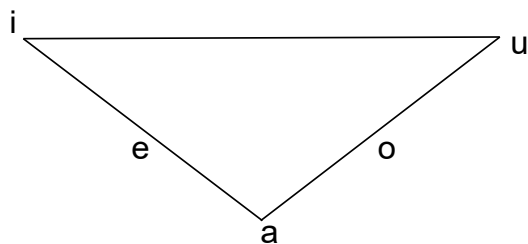
Titrajnik (vibrant, engl. ‘trill’) je zatvornik kojeg odlikuje višestruko potpuno zatvaranje prolaza zračnoj struji i višestruko potpuno otvaranje. Titratiti može vrh jezika ili uvula, resica sa stražnjeg dijela mekog nepca. Vrhjezični [r] je jedini hrvatski titrajnik i najredovitiji je titrajnik u glasovnim sustavima jezika. Nešto rjeđi je uvularni [ʀ] kojeg poznajemo iz njemačkog, francuskog i hebrejskog jezika.

Tjesnačnik (frikativ, engl. ‘fricative’) je zatvornik kod kojeg dolazi do stješnjavanja prolaza glasu ili zračnoj struji i kojeg zbog toga odlikuje znatan udio šuma. Tjesnačnici u hrvatskom jeziku su [f], [ʃ] (<š>), [ʒ] (<ž>), [ɛ] (npr. u *lišće*), [z] (npr. u *grožđe*), [x] (<h>) i [ɣ] (npr. u *kruh* bi *pojefinio*).

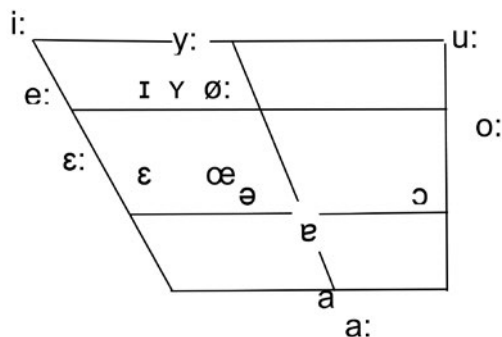
Verbotonalna metoda korekcije izgovora stranog jezika i rehabilitacije sluha (engl. ‘The verbo-tonal method’) je

---

metoda korekcije izgovora i rehabilitacije slušanja. Strojna korekcija prema ovoj metodi podrazumijeva filtriranje govornog signala kao materijala za slušanje nakon kojeg preostaje frekventijski pojas koji kod izvornih govornika pobuđuje optimalan podražaj za prepoznavanje pripadnog fonema - tzv. optimala odnosno frekventijski pojas koji osoba oštećenog sluha čuje. Na ovaj način se stvaraju nove perceptivne kategorije kod slušača kojem se uzima mogućnost da pri slušanju po navici bira optimalu glasnika materinskog jezika koji je najbliži glasniku stranog jezika koji upravo čuje odnosno frekventijski pojas koji osoba oštećenog sluha otežano čuje odnosno uopće ne čuje. Utemeljio ju je hrvatski fonetičar Petar Guberina.

Vokalski trokut odnosno četverokut (engl. 'vowel triangle/quadrilateral') prikazuje prostorni razmještaj najviših točaka jezika za izgovora otvornikā u određenom jeziku u kojem je znak za određeni glasnik smješten na mjestu najviše točke jezika pri izgovoru tog glasnika (vidi sl. 30.).

Sl. 31. Vokalski trokut sa inventarom jednoglasničkih otvornika hrvatskog jezika (gornji crtež) i vokalski četverokut sa inventarom jednoglasničkih otvornika njemačkog jezika

Voluminozan glas (engl. 'resonant voice')

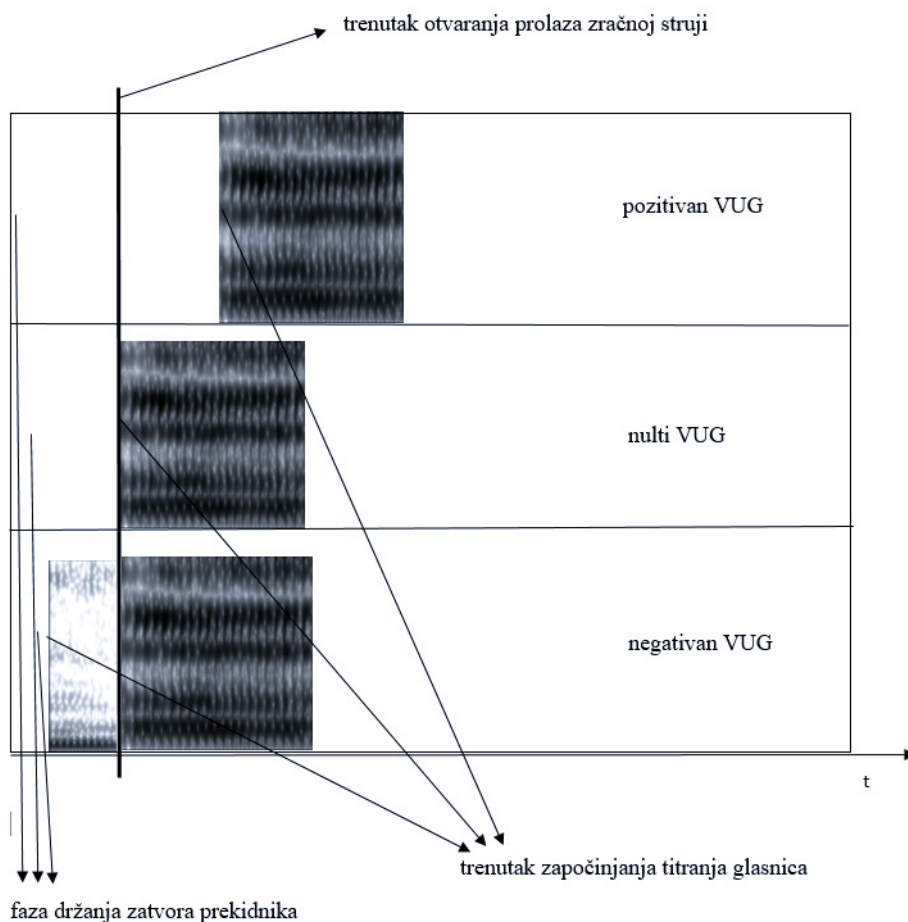
je glas koji odlikuje nizak i pojačan osnovni ton. Govornik mu teži u situacijama u kojima je podvrgnut određenoj vrsti društvene procjene. U našoj se kulturi smatra ugodnom odlikom glasa, poglavito kod muškaraca, a u nešto manjoj mjeri kod žena.

Vrijeme uključenja glasa (VUG, engl. 'VOT

- Voice Onset Time') je varijabla koja je čujni podražaj za prepoznavanje zvučnosti odnosno bezzvučnosti prekidnih, tjesnačnih i slivenih zatvornika ostvarenih prije otvornika, a odnosi se na vremenski odmak koji započinje sa trenutkom otvaranja prolaza zračnoj struji nakon što je prethodno u usnoj šupljini obrazovan zatvor i/ili tjesnac i završava započinjanjem titranja glasnica. Ovo vrijeme može biti ispunjeno tišinom i/ili šumom i mjeri se u milisekundama (ms). Vrijednosti vremena uključenja glasa razlikuju se i s obzirom na mjesto izgovora, pa kod šumnika predstavljaju dodatni podražaj za prepoznavanje dvousnenosti, prednjenepčanosti, mekonepčanosti itd., a razlikuju se i od jezika do jezika za iste glasnike. Kod prekidnika se VUG s obzirom na postojanje vremenskog

odmaka dijeli na pozitivni koji podrazumijeva uključenje glasa nešto nakon otvaranja prolaza zračnoj struji, na nulti kod kojeg glasnice počinju treperiti istovremeno sa otvaranjem prolaza zračnoj struji i na negativni koji podrazumijeva uključenje glasa već u fazi držanja zatvora (vidi sl. 31).

Sl. 32. Shematski prikaz pozitivnog, nultog i negativnog vremena uključenja glasa

Zalihost ili redundancija (engl. 'redundancy') je višestruko, istodobno ili sukcesivno odašiljanje iste obavijesti uglavnom različitim znakovima radi osiguravanja njezinog primitka. U sljedećem dijelu transkripta razgovora između voditelja emisije i gostiju u

---

studiju zalihosna je ponuda voditelja svim sudionicima u razgovoru u sloju teksta u retku 07 da odgovore na ranije postavljeno pitanje. Neposredno prije toga u retku 06 izrečen je izričaj s drukčijom propozicijom (doslovnim značenjem leksičko-sintaktičke strukture rečenice) koji međutim implicira istu ponudu, a prije njega napravljena je stanka ((--)) koja stvara priliku sudionicima u razgovoru da uzmu riječ i daju odgovor. Iz tog razloga gost najavljuje svoj odgovor u retku 08 dijelom istodobno sa voditeljevim izricanjem ponude u retku 07.

Transkript 35: *Tko želi odgovoriti?*

06 vo: (--) evo `čUli smo ↑`Pitanje-
07   `tkO že[li odgo`VOriti;
08 go: [vr? vrlo ^RAdo;=

Zagrebačka fonetika (engl. ‘Zagreb phonetics’) je naziv koji objedinjuje verbotonalnu metodu rehabilitacije sluha i audiovizuelnu-globalnostrukturalnu metodu učenja stranih jezika koje je začeo hrvatski fonetičar Petar Guberina, a razvoju doprinio i hrvatski fonetičar Ivo Škarić.

Zatvornik (konsonant; engl. ‘consonant’) je glasnik kojeg odlikuje značajnije sužavanje prolaza glasu ili zračnoj struji zbog kojeg nastaju čujni šumovi. Sužavanje prolaza može biti potpuno ili djelomično prolazno zatvaranje, stješnjavanje ili potpuno zatvaranje u prvoj fazi i stješnjavanje u drugoj fazi nastanka glasnika.

Zvonačnik (sonant; engl. ‘sonant’) je zatvornik kojeg odlikuje djelomično zatvaranje prolaza glasu ili zračnoj struji, pa

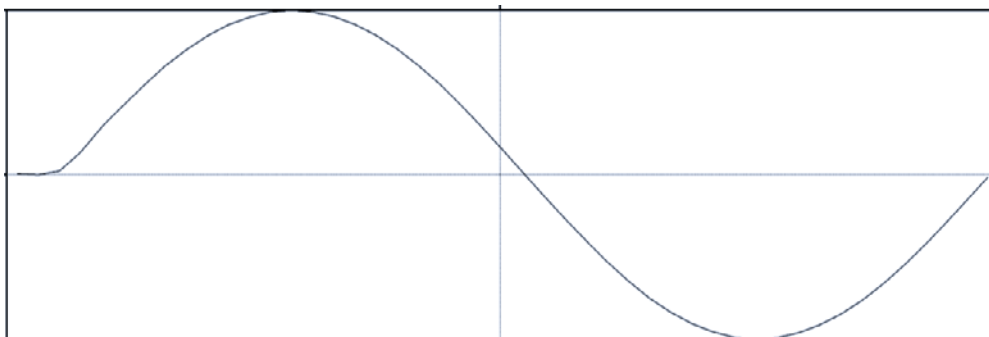
---

ga većim dijelom čini zvanačni udio i manji udio šuma. Zvonačnici su svi titrajnici, nosni glasnici, bočno propusni glasnici i približnici.

Zvonak (sonoran) glas (engl. ‘sonorant voice;’) je glas koji odlikuje boja koju određuje pojačan pojas frekvencijskog spektra govornog signala između 800 i 2000 Hz što se postiže povećanim otvaranjem usta u govoru.

Zvučnost (engl. ‘voicedness’) je odlika svih otvornika i određenog broja zatvornika čiju pokretačku zračnu struju čini glas.

Zvuk (engl. ‘sound’) je čovjeku čujan poremećaj zračnog tlaka koji nastaje titranjem izvora zvuka. Titranje izvora zvuka pokreće okolne čestice zraka koje se počinju kretati na isti način kao i izvor zvuka i tako prenositi početni pokret (zvučnu energiju) na sljedeći sloj okolnog zraka, a ovaj na sljedeći i tako dalje (vidi sl. 33.). Zvuk govora nastaje ustitravanjem čestica zraka titranjem glasnica i trenjem zračne struje o stijenke unutar govornih šupljina.

Sl. 33. Prikaz sinusoide u oscilogramu koja prikazuje jedan ciklus zgušnjavanja (brijeg) i razrjeđivanja zraka (udubljenje) čistog tona od 333 Hz sa vodoravnom osi koja prati promjene u vremenu i uspravnom osi koja prati kretanje čestica zraka iz točke mirovanja (točke sinusoide koje dodiruju središnju vodoravnu crtu) do amplituda (točke sinusoide koje dodiruju krajnju donju odnosno krajnju gornju vodoravnu crtu)